

Löpande skuldebrev i elektronisk form

Ja, nej eller kanske?

Jenny Vilander

Aktuell termin HT 2018
Examensarbete, 30 hp
Juristprogrammet, 270 hp
Handledare: Ann-Sofie Henrikson

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
1.1	Problembakgrund.....	3
1.2	Syfte.....	6
1.3	Metod och material	6
2	Kan en elektronisk fordran likställas med ett löpande skuldebrev?	10
2.1	Några tekniska utgångspunkter.....	10
2.2	Kan en elektronisk fordran utgöra ett skuldebrev?.....	12
2.3	Kan ett elektroniskt skuldebrev kategoriseras som löpande?	14
2.3.1	Särskilt om gäldenärens skyddsintresse	17
2.4	Närmare om besittningsproblematiken	18
2.5	Närmare om verkställighetsproblematiken.....	21
3	Två alternativ till fysisk besittning	22
3.1	Kontoföring av skuldförbindelser.....	22
3.1.1	Registrering av skuldförbindelser.....	22
3.1.2	Registreringens rättsverkan	23
3.1.3	Möjligheten att hantera besittningen av elektroniska skuldebrev utifrån kontoföringslagen	24
3.2	Avtalsarrangemang som grund för elektronisk besittning.....	26
3.2.1	Konossement som löpande handlingar.....	26
3.2.2	Rotterdamreglerna och elektroniska konossement	27
3.2.3	Avtalsarrangemang för att hantera elektroniska konossement.....	29
3.2.4	Möjligheten att hantera besittningen av elektroniska skuldebrev utifrån liknande avtalsarrangemang och system som används inom sjörätten	34
3.3	Praktiska frågeställningar att fundera över kring dessa två alternativ	37
4	Kan en fordran som grundar sig på ett löpande elektroniskt skuldebrev verkställas?	39
4.1	En fråga om lagtolkning	39
4.2	Tolkningsfrågan i relation till möjligheterna att besitta det elektroniska skuldebrevet	43
5	Löpande skuldebrev i elektronisk form – ja, nej eller kanske?	45
5.1	Det aktuella rättsläget	45
5.2	Några avslutande ord	47
	Käll- och litteraturförteckning.....	51

1 Inledning

1.1 Problembakgrund

Den som någon gång tagit ett banklån har i samband med det fått underteckna ett skuldebrev. Genom att underteckna skuldebrevet har låntagaren erkänt sin skuld till banken och banken har fått en fordran gentemot låntagaren.¹ Det pappersark som skulden antecknats på har därigenom blivit ett exklusivt informationsställe som uttrycker fordringsförhållandet mellan gäldenären (låntagaren) och borgenären (i det här fallet banken).²

Bestämmelserna om skuldebrev återfinns framförallt i lagen (1936:81) om skuldebrev (SkbrL). Skuldebrevslagen stiftades och trädde i kraft under 1930-talet. För att åstadkomma ett säkrare bevis för skulden, än gäldenärens muntliga erkännande, fanns det under denna tid inget tänkbart alternativ till det fysiska pappret. Några digitala hänsynstaganden var därför inte motiverade, vare sig när det gällde utformningen av lagstiftningen eller själva skuldebrevshandlingen. Idag är verkligheten en annan och möjligheten att istället samla information elektroniskt framstår inte längre som lika främmande.

Just skuldebrev upprättas dock fortfarande framförallt i pappersform. Hela bostads- och fastighetskreditmarknaden är i princip uppbyggd på pappersskuldebrev.³ Det finns olika typer av skuldebrev men inom just kreditgivningen (bortsett från kreditköp av konsument) är det framförallt *löpande* skuldebrev som utfärdas.⁴ Att skuldebrevet betecknas som löpande innebär att handlingen besitter sådana egenskaper som gör det lättare för borgenären att sälja vidare skuldebrevet och därigenom sin fordran på gäldenären. Löpande skuldebrevet brukar därför beskrivas som omsättningsbara.⁵

Inom rättstillämpningen uppstod frågan om det löpande skuldebrevet skulle kunna upprättas i elektronisk form istället för på ett fysiskt papper, samt om ett sådant skuldebrev skulle kunna läggas till grund för ett beslut om verkställighet när gäldenären inte återbetalat skulden frivilligt.

¹ Munukka & Rosqvist, 2016, s. 20.

² NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 1.

³ Munukka & Rosqvist, 2016, s. 20.

⁴ Yttrande av Svenska Bankföreningen i NJA 2010 s. 467. Se även Munukka & Rosqvist, 2016, s. 101. Angående kreditköp av konsument se vidare i 30 § konsumentkreditlagen (2010:1846).

⁵ Termer som omsättningsbar, omsättningsvärt samt omsättningspapper brukar användas för att beskriva alternativt benämna löpande skuldebrev, se exempelvis i Wallin & Herre, 2018, s. 115; Tiberg & Lennhammer, 1995, s. 84 samt Munukka & Rosqvist, 2016, s. 101 och 104.

Något klagörande ställningstagande fanns inte från varken lagstiftaren eller Högsta domstolen förrän frågan för första gången togs upp i NJA 2017 s. 769.

Vad Högsta domstolen hade att avgöra i målet var om den lagstiftning som berör löpande skuldebrev kunde tillämpas på ett teknikneutralt sätt. Med begreppet teknikneutralitet avses i denna uppsats ett neutralt förhållningssätt där tillämpningen av lagen inte görs beroende av sådana förutsättningar som utesluter antingen manuella eller tekniska lösningar. Den praktiska frågan som i sammanhanget kan knytas till begreppet är alltså om lagstiftningen tillåter att löpande skuldebrev inte bara upprättas i pappersform utan även elektroniskt.⁶

Bakgrunden i målet var att Collector Credit AB (hädanefter Collector) hade ansökt om verkställighet hos Kronofogden av en fordran som framställdes i elektronisk form. Handlingen var rubricerad som "Låneansökan/Skuldebrev" och hade genom sin språkliga lydelse utformats som ett löpande skuldebrev, vilket gav Collector möjlighet att överlåta fordran vidare. Handlingen hade även försetts med en elektronisk signatur. Kronofogdens bedömning var att den elektroniska fordran var att betrakta som ett löpande skuldebrev. Enligt reglerna i utsökningsbalken (UB) var Collector därför skyldig att lämna in skuldebrevet i original i samband med ansökan om verkställighet, vilket de inte hade gjort. Istället hade Collector endast lämnat in en utskrift av den elektroniska fordran. Mot den bakgrunden avslog Kronofogden Collectors ansökan om verkställighet. Collector överklagade beslutet men såväl tingsrätten som hovrätten bedömde att den elektroniska fordran var att betrakta som ett löpande skuldebrev, varpå överklagan avslogs mot bakgrund av att Collector inte lämnat in skuldebrevet i original till Kronofogden.⁷

I målet skulle det framförallt avgöras om den elektroniska fordran som det var fråga om kunde läggas till grund för ett verkställighetsbeslut. Innan verkställighetsfrågan kunde avgöras var det dock nödvändigt för Högsta domstolen att först ta ställning till om en elektronisk fordran ens kunde likställas med ett löpande skuldebrev. Om den aktuella fordran inte kunde sägas utgöra ett löpande skuldebrev var nämligen inte verkställighetsfrågan lika problematisk. I sammanhanget synliggjordes problematiken kring möjligheten att åstadkomma en säker

⁶ Begreppet har använts av Högsta domstolen i anslutning till ett resonemang angående om skuldebrevslagen skulle kunna tillämpas teknikneutralt och således godta löpande skuldebrev i elektronisk form, NJA 2017 s. 769, p. 8.

⁷ Gävle tingsrätts beslut 2015-01-22 i mål nr Ä 3226-14 samt Hovrätten för övre Norrlands beslut 2016-10-17 i mål nr ÖÅ 1095-15.

besittning av den elektroniska fordran. Problematiken uppstår till följd av att det för en elektronisk handling inte finns ett original exemplar på samma sätt som det finns för en pappershandling.⁸ Frågan blir central i och med att de flesta egenskaper som gör att skuldebrevet betecknas som löpande kopplar an till just besittningen av skuldebrevet. Om det till exempel inte går att avgöra vem som är innehavaren av det verkliga skuldebrevet, och därmed är den rätte borgenären, uppstår en osäkerhet kring vem som faktiskt är berättigad att kräva betalning utifrån skuldebrevet. Besittningsproblematiken innebär alltså en osäkerhet kring kontrollen av fordringsförhållandet mellan gäldenären och borgenären, som det löpande skuldebrevet representerar. I sin tur kan det medföra att gäldenären blir skyldig att betala sin skuld flera gånger. Besittningsfrågan blev därför enligt Högsta domstolen avgörande för att en elektronisk fordran skulle kunna likställas med ett löpande skuldebrev.

Den elektroniska fordran som det i NJA 2017 s. 769 var fråga om bedömdes inte som besittningsbar på det sätt som Högsta domstolen krävde. Domstolen påpekade dock att en elektronisk handling redan idag kan vara löpande utifrån bestämmelserna i lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument (kontoföringslagen). Vidare menade Högsta domstolen att ett elektroniskt skuldebrev möjligtvis skulle kunna göras löpande genom ett avtalsarrangemang, i likhet med var som förutsätts vara möjligt för vissa elektroniska transportdokument enligt Förenta Nationernas (FN) internationella konvention United Nations Convention on Contracts for the International Carriage of Goods Wholly or Partly by Sea (Rotterdamreglerna).

Även om besittningen av en elektronisk fordran skulle kunna garanteras återstår frågan om ett löpande skuldebrev i elektronisk form kan läggas till grund för ett beslut om verkställighet. Eftersom Högsta domstolen i målet kom fram till att den aktuella fordran inte var att betrakta som ett löpande skuldebrev prövades aldrig frågan om verkställighet av ett löpande elektroniskt skuldebrev. Såväl möjligheterna som de eventuella förutsättningarna för en teknikneutral tillämpning av de utsökningsrättsliga reglerna är således ännu oklara när det gäller löpande skuldebrev. Konsekvensen är att en borgenär som fått ett löpande skuldebrev utfärdat till sig i elektronisk form riskerar att stå med en fordran som i praktiken är värdelös eftersom fordran eventuellt inte kommer gå att verkställa.

⁸ De tekniska förutsättningarna beträffande elektroniska handlingar utvecklas närmare i avsnitt 2.1.

1.2 Syfte

Uppsatsens syfte är att kritiskt analysera och diskutera de rättsliga möjligheterna att likställa en elektronisk fordran med ett löpande skuldebrev samt möjligheten att lägga ett sådant löpande elektroniskt skuldebrev till grund för ett beslut om verkställighet.

1.3 Metod och material

När det gäller den första frågan inom syftet, möjligheten att likställa en elektronisk fordran med ett löpande skuldebrev, har svar i första hand sökts i lagen. Skuldebrevslagen gör dock inte skillnad på om det löpande skuldebrevet har framställts i pappers- eller elektronisk form. Lagstiftningen redogör för vilka bestämmelser som löpande skuldebrev generellt har att svara mot men om en särbehandling ska göras av just elektroniska fordringar framgår däremot inte. Inte heller förarbetena ger svar på den frågan utan i lagmotiven återfinns endast ledning angående skuldebrevslagens tillämpning på traditionella löpande skuldebrev i pappersform. Istället kom elektroniska skuldebrev att bli föremål för Högsta domstolens bedömning för första gången i NJA 2017 s. 769. Högsta domstolens resonemang i målet från 2017 bygger på samma tankar om vikten av gäldenärens skyddsintressen som var avgörande för utgången i NJA 2010 s. 467. I målet från 2010 berördes inte frågan om just elektroniska skuldebrev utan vad som är intressant i det målet är den vikt som Högsta domstolens fäste vid gäldenärens skyddsintresse. I NJA 2010 s. 467 ges även en övergripande bild över de aktuella betalningsrutinerna inom kreditgivningen beträffande löpande skuldebrev. Dessa två prejudikat är den enda praxis som återfunnits angående de frågeställningar som är av intresse inom denna uppsats. Någon ytterligare praxis har därför inte studerats.

För att besvara syftet har det varit nödvändigt att utreda den generella skuldebrevsrätten beträffande traditionella löpande skuldebrev i pappersform. Skuldebrevsrätten ställer nämligen upp ett ramverk som Högsta domstolen i NJA 2017 s. 769 knyter an till och som den elektroniska fordran måste anpassas efter. Den generella skuldebrevsrätten har i första hand studerats utifrån lagen och i andra hand utifrån lagmotiven. Vid sidan av lagtexten och dess förarbeten har även diverse doktrin studerats. Praxis däremot, som visserligen har ett högre rättskällevärde än doktrinen, har inte undersökts närmare för denna del av uppsatsen. I och med att syftet med att studera den generella rätten framförallt varit att utreda den rättsliga kontext som det elektroniska skuldebrevet måste anpassas efter, och inte en särskild rättslig aspekt av skuldebrevsrätten i förhållande till traditionella löpande skuldebrev i pappersform, har

bedömningen gjorts att allmän praxis inte kunnat tillföra något som inte framgår av antingen lag eller förarbete.⁹

Skuldebrevsrätten har inom doktrinen behandlats av ett flertal författare. Jag har framförallt använt mig av Gösta Wallin och Johnny Herres lagkommentar till skuldebrevslagen då den förklarar lagtexten och lagmotiven på ett noggrant och utförligt sätt. Därutöver har jag även gått igenom verk skrivna av Hugo Tiberg och Dan Lennhammer samt Jori Munukka och Erik Rosqvist. Jag har också använt mig av material skriven Mikael Mellqvist som behandlat och kommenterat frågan om just löpande skuldebrev i elektronisk form.

För att kunna besvara och förstå förutsättningarna för de rättsliga frågeställningarna inom uppsatsen, har det också varit nödvändigt att översiktligt förklara vissa tekniska processer, som kryptering och elektroniska signaturer, samt skillnader mellan den elektroniska och pappersbaserade miljön. E-delegationen, vilket var ett regeringsuppdrag mellan åren 2009 till 2015, har utarbetat en rättslig vägledning och begreppssamling beträffande elektroniska handlingar.¹⁰ Dagens tekniska förutsättningar har även kommenterats inom ramen för SOU 2016:81. Efter en frisökning i katalogen hos Umeå universitetsbibliotek har också litteratur skriven av Andreas Halvarsson och Tommy Morin använts, som på en grundläggande nivå beskriver tekniska termer och kryptering. Verket valdes ut tack vare att tekniken däri beskrivs av författarna i en juridisk kontext. Användningen av elektroniska signaturer regleras numera på EU-rättslig nivå i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 (hädanefter eIDAS-förordningen).¹¹ Att rättsakter som antas av EU ska gälla även i Sverige framgår på nationell nivå av 3 § lagen (1994:1500) med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen. EU-rätten har dessutom företräde framför nationell rätt.¹²

Genom att utreda och därefter analysera såväl den skuldebrevsrättsliga som den tekniska kontexten går det att identifiera frågan om besittningen av det elektroniska skuldebrevet som

⁹ Angående de traditionella rättskällornas hierarki, se Sandgren, Claes, 2018, s. 45.

¹⁰ I samband med att E-delegationens regeringsuppdrag slutfördes bildades eSamverkansprogrammet. Programmet består av en sammanslutning mellan 23 myndigheter samt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för att fortsätta samverka kring digital utveckling, se hemsidan [<http://www.esamverka.se/om-esam.html>] 2018-12-04.

¹¹ I samband med att eIDAS-förordningen trädde i kraft upphävdes den tidigare gällande lagen (2000:832) om kvalificerade elektroniska signaturer, se övergångsbestämmelserna till lagen (2016:561) om kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om elektronisk identifiering.

¹² EU-rättens företräde framför nationell rätt följer av den så kallade företrädesprincipen som etablerades av EU-domstolen i målet *Costa mot E.N.E.L.*, se vidare Dérlen m.fl., 2015, s. 33 f.

problematisk. Varken skuldebrevsrättslig lag, förarbeten, praxis eller doktrin ger några närmare svar på hur besittningen av ett elektroniskt skuldebrev kan hanteras i praktiken. I NJA 2017 s. 769 hänvisar visserligen Högsta domstolen till kontoföringslagen som en redan aktuell möjlighet för att åstadkomma en löpande elektronisk handling. I samma avgörande hänvisar Högsta domstolen även till FN-konventionen Rotterdamreglerna som bygger på att det för vissa transportdokument är möjligt att åstadkomma en elektronisk motsvarighet till ett pappersdokument. Ledning har därför sökts inom dessa områden för att kunna diskutera om det finns en praktisk möjlighet att likställa en elektronisk fordran med ett löpande skuldebrev.

Jag har studerat kontoföringslagens bestämmelser samt i den mån jag ansett det nödvändigt även lagens förarbeten. Jag har inte i någon större utsträckning gått vidare till att studera varken praxis eller doktrin på området då jag inte bedömt det som nödvändigt. Lag och förarbeten erbjuder tillräckligt material för att mot det skuldebrevsrättsliga regelverket samt de förutsättningar som särskilt gör sig gällande för just elektroniska skuldebrev, analysera och diskutera möjligheten att genom kontoföringslagen kontrollera besittningen av ett elektroniskt skuldebrev.

Rotterdamreglerna utgör en FN-konvention rörande användningen av olika slags transportdokument, bland annat en särskild typ av handling som inom svensk rätt brukar benämnas som konossement. Jämförbarheten mellan ett konossement och ett löpande skuldebrev har undersökts genom att studera och jämföra framförallt den nationella lagstiftningen beträffande konossement, sjölagen (1994:1009), mot det skuldebrevsrättsliga regelverket. Även doktrin som beskriver konossementets egenskaper samt transporttransaktionen har studerats. Däremot har inte praxis beträffande konossement studerats i och med att avsikten inte har varit att undersöka nationella rättsfrågor angående tillämpning av sjölagens bestämmelser i praktiken. Istället har syftet med att studera Rotterdamreglerna varit att undersöka hur regelverket möjliggör en elektronisk hantering av konossement, samt avgöra om en liknande lösning skulle kunna tillämpas inom skuldebrevsrätten. Konventionen presenteras alltså inte som tillämplig på ett skuldförhållande, utan vad som är intressant att titta på för uppsatsens ändamål är hur teknikneutraliteten inom regelverket har utformats. För att få veta hur teknikneutralitet i praktiken kan åstadkommas inom sjörätten har jag i sammanhanget haft anledning att titta närmare på sådana tekniska hanteringssystem som börjat växa fram på den sjörättsliga marknaden och som tillhandahålls av privata aktörer.

Tre tekniska system som inom sjörätten används för att hantera elektroniska konossement har närmare undersökts och urvalet har skett mot bakgrund av att dessa system är de enda som i dagsläget accepteras inom sjörättsliga ansvarsförsäkringar. De tre system som studerats är Bolero International Ltd Rulebook/Operating Procedures September 1999 (hädanefter Bolero), essDOCS Exchange Ltd DSUA 2009.3 & 2013.1 (hädanefter essDOCS) och E-title Authority Pte Ltd – The Electronic Title User Agreement version 1.2. (hädanefter e-titleTM). Information angående funktionerna hos dessa system har framförallt hämtats från en rättslig vägledning som producerats av en av de stora förmedlarna av sjörättslig ansvarsförsäkring, UK P&I Club.¹³

Information kring e-titleTM:s funktioner har utöver den rättsliga vägledningen från UK P&I Club också kunnat inhämtas från systemtillhandahållarens hemsida.¹⁴ När det gäller Bolero och essDOCS tillhandahålls väldigt begränsat med information på respektive systems hemsida.¹⁵ Bolero beskrivs inom sjörättslig doktrin av John F Wilson som därför har studerats. Systemet essDOCS ska beskrivas närmare av Miriam Goldby i hennes verk *Electronic Documents in Maritime Trade: Law and Practice* (2013). Dessvärre har jag inte lyckats få tillgång till verket som därför inte har studerats. Någon ytterligare information än den som tillhandahålls av UK P&I Club har därför inte kunnat inhämtas angående just systemet essDOCS. De ovannämnda tekniska hanteringssystemens funktioner har analyserats mot det skuldebrevsrättsliga regelverket samt de förutsättningar som gör sig gällande för just elektroniska skuldebrev. Därefter diskuteras möjligheten att hantera besittningen av elektroniska skuldebrev utifrån liknande system.

Den andra frågan inom ramen för uppsatsen syftar på möjligheten att lägga ett elektroniskt löpande skuldebrev till grund för ett beslut om verkställighet. Alltså, om en fordran som grundar sig på ett elektroniskt löpande skuldebrev är verkställbar. För att besvara frågeställningen har en utredning av det utsökningsrättsliga regelverket kopplat till löpande skuldebrev varit nödvändig. För ändamålet har i första hand lagen studerats. Likt vad som kunnat konstateras i skuldebrevslagen gör inte heller den utsökningsrättsliga lagstiftningen någon uttrycklig skillnad på löpande skuldebrev i pappers- eller elektronisk form. Anledningen kan antas vara att löpande skuldebrev traditionellt enbart har upprättats på just papper. Någon ledning framkommer inte

¹³ Vad en så kallade P&I Club är och betydelsen av verksamheten kommer att förklaras närmare i avsnitt 3.2.3.

¹⁴ e-titleTM:s hemsida [http://www.e-title.net/sol_overview.php] 2018-12-17.

¹⁵ Boleros hemsida [<http://www.bolero.net/>] 2018-12-20 samt essDOCS hemsida [<https://www.essdocs.com/>] 2018-12-20.

heller från förarbetena och frågan har ännu inte heller varit föremål för prövning av Högsta domstolen. I NJA 2017 s. 769 kommenterades dock saken av dåvarande justitierådet (JustR) Stefan Lindskog i ett tillägg för egen del.

Till följd av Lindskogs uttalande har jag studerat doktrin som behandlar lagtolkning och särskilt teleologisk lagtolkning. Det sägs att Per Olof Ekelöfs framställning av den teleologiska metoden har varit betydelsefull i Sverige och denna framställning brukar benämnas som *Ekelöfs teleologiska metod*.¹⁶ Jag har i sammanhanget studerat Ekelöfs egen framställning av metoden samt Bert Lehrbergs återgivning av densamma. Övrig doktrin som studerats angående lagtolkning har skrivits av Stefan Zetterström. Materialet har analyserats och satts i relation till de skuldebrevsrättsliga reglerna samt mina slutsatser kring möjligheterna att kontrollera besittningen av ett elektroniskt skuldebrev. Eventuella möjligheter och alternativ för att kunna besluta om verkställighet har därefter diskuterats.

2 Kan en elektronisk fordran likställas med ett löpande skuldebrev?

2.1 Några tekniska utgångspunkter

Det finns en del skillnader mellan den elektroniska och pappersbaserade miljön som bör synliggöras för att bättre kunna förstå de problemområden som gör sig gällande för löpande skuldebrev i elektronisk form. Ett pappersbaserat original existerar i den fysiska världen och dess äkthet garanteras genom utställarens underskrift, en så kallad utställarangivelse.¹⁷ I den elektroniska miljön är den elektroniska handlingen däremot inte knuten till en unik fysisk bärare av informationen likt en pappershandling. Den elektroniska handlingen ger istället uttryck för ett särskilt informationsinnehåll som representeras av digitala data. Varje kopia av den ursprungliga handlingen blir identisk med sin förlaga och på så vis uppstår flera ”original”. Det kan även förklaras som att det i den elektroniska miljön endast finns ett originalinnehåll men inte något originalexemplar. Åtminstone går det inte att avgöra vilket exemplar som utgör det ursprungliga efter det att den elektroniska handlingen har mångfaldigats.¹⁸

¹⁶ Lehrberg, 2018, s. 266.

¹⁷ E-delegationen, s. 12

[<http://www.esamverka.se/download/18.7e784787153f0f33aa51c8ac/1464275951331/Elektroniska%20original,%20kopior%20och%20avskrifter.pdf>] 2018-12-05.

¹⁸ E-delegationen, s. 12

[<http://www.esamverka.se/download/18.7e784787153f0f33aa51c8ac/1464275951331/Elektroniska%20original,%20kopior%20och%20avskrifter.pdf>] 2018-12-05.

År 2016 lämnade utredningen in ett betänkande angående alternativen för ett moderniserat utredningsförfarandet.¹⁹ I utredningen anför, i likhet med vad som ovan presenterats, att det åtminstone inte ännu på teknisk väg är möjligt att avgöra vilket exemplar av en elektronisk handling som utgör originalet. Därutöver tog utredningen också upp att det inte framstod som möjligt att garantera att sådana anteckningar som görs på en elektronisk handling, till exempel vid delbetalning av skulden i enlighet med 21 § SkbrL och 13 kap. 21 § utredningsförordningen, inte sedan med enkelhet kan avlägsnas därifrån.²⁰

Den utredningsrättsliga utredningen diskuterar däremot inte möjligheterna att säkerställa den elektroniska handlingens originalinnehåll. Fastän det för den elektroniska handlingen inte finns ett originalexemplar, kan istället den elektroniska handlingens originalinnehåll styrkas genom att handlingen förses med sådan elektronisk signatur som kan kontrolleras genom ett tekniskt förfarande.²¹

Det bör uppmärksammas att det föreligger en skillnad mellan begreppen digital signatur och elektronisk signatur. Begreppet *digital* signatur beskriver en särskild teknik²², där två sammanhörande krypteringsnycklar används för identifikation, kryptering samt signering av ett särskilt informationsinnehåll.²³ Informationen som signeras krypteras då med den ena nyckeln och kan endast dekrypteras med den andra. Genom nyckelparen kan avsändaren identifieras samtidigt som det går att säkerställa att informationen endast kan dekrypteras och således läsas av den avsedda mottagare.²⁴ Begreppet *elektronisk* signatur fokuserar inte på den teknik som används utan handlar om att ge en icke-manuell underskrift, oavsett om den är digital eller inte, samma värde som en manuellt handskrivna underskrift.²⁵ En digital signatur kan alltså användas för att åstadkomma en elektronisk signatur men begreppet elektronisk signatur säger i sig inget om vilken teknik som har använts för ändamålet.²⁶

¹⁹ SOU 2016:81.

²⁰ SOU 2016:81, s. 216.

²¹ E-delegationen, s. 5

[<http://www.esamverka.se/download/18.7e784787153f0f33aa51c8ac/1464275951331/Elektroniska%20original,%20kopior%20och%20avskrifter.pdf>] 2018-12-05.

²² Tekniken kallas asymmetrisk kryptering, se Halvarsson & Morin, 2000, s. 49 f.

²³ Halvarsson & Morin, 2000, s. 19 samt 49 f.

²⁴ Halvarsson & Morin, 2000, s. 45 samt 49 f.

²⁵ Halvarsson & Morin, 2000, s. 19.

²⁶ Se Halvarsson & Morin, 2000, s. 19.

För att åstadkomma en elektronisk signatur kan alltså olika tekniker användas, vilket markerats i den EU-rättsliga eIDAS-förordningen genom att olika säkerhetskategorier för elektroniska signaturer har upprättats. I förordningen används dock begreppet *elektronisk underskrift*²⁷ som enligt art. 3.11 i eIDAS-förordningen definieras som ”uppgifter i elektronisk form som är fogade till eller logiskt knutna till andra uppgifter i elektronisk form och som används av undertecknaren för att skriva under”. En elektronisk underskrift kan tecknas av en fysisk person, art. 3.9 eIDAS-förordningen.²⁸ Vidare kan den elektronisk underskriften kategoriseras som *avancerad* om underskriften i enlighet med art. 26 i eIDAS-förordningen är (1) unikt knuten till undertecknaren, (2) kan identifiera undertecknaren, (3) är skapad på ett sådant sätt att den med hög tillförlitlighet endast kan användas av undertecknaren samt (4) vid signering länkas till den elektroniska handlingen på ett sådant sätt att eventuellt efterföljande ändringar av den elektroniska handlingen kan upptäckas.²⁹ En avancerad elektronisk underskrift kan alltså både identifiera utställaren samt knyta an till den elektroniska handlingens data på ett sådant sätt att eventuellt efterföljande förändringar av handlingens innehåll upptäcks. Det innebär alltså att en elektronisk handling måste föras med en avancerad elektronisk signatur för att originalinnehållets äkthet ska kunna garanteras. Däremot kan signeringen inte hindra att den elektroniska handlingen kopieras.

2.2 Kan en elektronisk fordran utgöra ett skuldebrev?

Skuldebrevslagen skiljer i huvudsak mellan enkla och löpande skuldebrev.³⁰ Enkla skuldebrev, 26 § SkbrL, pekar ut en särskild berättigad betalningsmottagare genom att skuldebrevet ställs ut till *viss man*. Löpande skuldebrev, 11 § SkbrL, utformas istället så att de antingen, genom att ställas ut till *innehavaren*, inte pekar ut någon särskild betalningsmottagare alls, så kallade innehavarskuldebrev. Alternativt ges en utpekad betalningsmottagare direkt i skuldebrevet en rätt att överlåta handlingen vidare genom att skuldebrevet ställs ut till *viss man eller order*, så kallade orderskuldebrev. Innehavaren av ett orderskuldebrev måste i ett flertal situationer, utöver själva innehavet, även styrka samtliga av de överlåtelser som leder fram till det egna innehavet. Överlåtelserna styrks vanligen genom att en överlåtelseförklaring, ett så kallat

²⁷ Begreppet elektronisk underskrift har motsvarande innebörd som begreppet elektronisk signatur, se Halvarsson & Morin, 2000, s. 19.

²⁸ Motsvarande lösning benämns för juridiska personer som en elektronisk stämpel, se art. 3.34–35 eIDAS.

²⁹ En elektronisk underskrift kan dessutom kategoriseras som kvalificerad förutsatt att ytterligare krav uppfylls, se art. 3.12, 3.14 samt art. 28–29 eIDAS-förordningen.

³⁰ Tiberg & Lennhammer, 1995, s. 21 samt Mellqvist, 2015, s. 111.

indossament, tecknas på skuldebrevet för varje överlåtelse.³¹ Det kan även beskrivas som att innehavaren av ett orderskuldebrev måste kunna visa en obruten överlåtelsekedja som löper från den på skuldebrevet angivne borgenären (viss man) fram till innehavaren själv (eller order).³²

Skuldebrevslagen stiftades samt trädde i kraft under 1930-talet och dess ålder förklarar alltså avsaknaden av digitala hänsynstaganden under lagstiftningsprocessen. Skuldebrev har därför traditionellt utfärdats i pappersform. Uppkomsten av elektroniska fordringar som utformats som löpande skuldebrev i enlighet med 11 § SkbrL medförde en osäkerhet inom rättstillämpningen kring hur dessa fordringar skulle bedömas. När frågan prövades för första gången av Högsta domstolen i NJA 2017 s. 769 började domstolen med att klargöra att det åtminstone inte förelåg några hinder för att en elektronisk fordran skulle kunna uppfylla kriterierna för att utgöra ett skuldebrev.³³ Någon lagstadgad definition av vad som utgör ett skuldebrev finns inte men från lagmotiven framgår att ett skuldebrev utgör en *ensidig, till det yttre fristående, skriftlig utfästelse att erlägga penningbelopp*.³⁴ Alla fordringar utgör således inte nödvändigtvis skuldebrev i direkt mening.

Skuldebrevet ska alltså utifrån definitionen avse en penningfordran. Genom skriftlighetskriteriet utesluts muntliga förpliktelser som skuldebrev. Kravet på ensidighet innebär ett krav på ovillkorlighet. En utfästelse om att prestera ska alltså inte vara förenad med krav på motprestation, ett kriterium som möjliggör att skuldebrev kan överlåtas.³⁵ Att skuldebrevet ska vara till det yttre fristående har tolkats som att utfästelsen inte får blandas med annat innehåll, men vad som framförallt verkar vara väsentligt är att handlingen utgör en avsiktsurkund, alltså ett dokument med avsikt att tjäna som bevis.³⁶ En skriftlig betalningsutfästelse är enligt lagmotiven att likställa med ett förbehållslöst erkännande av en befintlig penningsskuld.³⁷ Det brukar även sägas att skriftlighetskravet i allmänhet anses

³¹ Överlåtelsen kan även tecknas på en fristående handling som tillfogats skuldebrevet, NJA II 1936 s. 62 f. samt Wallin & Herre, 2018, s. 129 f.

³² Mellqvist, JT 2017/18, s. 120.

³³ NJA 2017 s. 769, p. 5.

³⁴ NJA II 1936 s. 15. Definitionen har senare även behandlats av bl.a. Wallin & Herre, 2018, s. 32–37; Tiberg & Lennhammer, 1995, s. 18–21 samt Mellqvist, 2015, s. 111–114.

³⁵ Om någon överlåter ett ömsesidigt förpliktande kontrakt övergår endast överlåtarens kontraktuella rättigheter till förvärvaren. Förvärvaren blir därmed beroende av att överlåtaren realiserar sina motförpliktelser vilka kvarstår samt förblir en förutsättning för gäldenärens (motpartens) betalningsskyldighet, se vidare Tiberg & Lennhammer, 1995, s. 20.

³⁶ Jämför Wallin & Herre, 2018, s. 33 med Tiberg & Lennhammer, 1995, s. 18.

³⁷ NJA II 1936 s. 15.

innefatta ett krav på att handlingen dessutom ska vara undertecknad.³⁸ Generellt görs det dock skillnad på skriftlighet respektive underskrift som formkrav för en handlingens giltighet. Det innebär att ett krav på skriftlighet normalt inte förutsätter att handlingen också har undertecknats.³⁹ När ett krav på underskrift av en handling faktiskt har föreskrivits i lag gäller normalt att ett sådant krav inte kan uppfyllas genom elektronisk signering om det inte särskilt framgår av den aktuella lagstiftningen.⁴⁰ Det skulle eventuellt kunnat föranleda frågan om en elektronisk signatur skulle uppfylla kravet på att skuldebrevet ska skrivas under. Underskriftskriteriet, precis som de övriga kriterierna som skuldebrevet ska uppfylla, framgår dock inte direkt från lagtexten.

I och med att Högsta domstolen i NJA 2017 s. 769 inte ens motiverade sin slutsats angående att även en elektronisk fordran kan utgöra ett skuldebrev verkar det som att varken skriftlighetskriteriet eller något annat av lagmotivens kriterier vållade någon mer allvarlig problematik vad gäller kompatibiliteten mellan den elektroniska handlingen och definitionen för skuldebrev.⁴¹ En elektronisk fordran kan alltså utgöra ett skuldebrev.

2.3 Kan ett elektroniskt skuldebrev kategoriseras som löpande?

Högsta domstolen diskuterar i NJA 2017 s. 769 framförallt frågan om ett elektroniskt skuldebrev kan likställas med ett löpande skuldebrev. Av 11 § SkbrL framgår att ett skuldebrev betraktas som löpande om det har ställts ut till innehavaren alternativt till viss man eller order. Högsta domstolen diskuterade om det är tillräckligt att ordalydelsen i det elektroniska skuldebrevet har utformats i enlighet med lagtexten i 11 § SkbrL eller om det också, utifrån den vikt skuldebrevslagen lägger vid den fysiska besittningen av ett löpande skuldebrev, fanns ytterligare krav som handlingen behövde tillgodose.⁴² I sammanhanget redogjorde Högsta domstolen för reglerna i 21 § SkbrL, 2 kap. 2 § 2–3 st. UB samt 13 kap. 21 § utsökningsförordningen (1981:981), vilka tillsammans skyddar gäldenären mot den stränga invändningsrätten som följer av 15 § SkbrL.⁴³ De invändningar som räknas upp i 15 § SkbrL kan nämligen inte göras gällande av gäldenären mot den som har förvärvat ett löpande

³⁸ Tiberg & Lennhammer, 1995, s. 18; Mellqvist, 2015, s. 113; Munukka & Rosqvist, 2016, s. 59. Jfr dock Wallin & Herre, 2018, s. 37.

³⁹ Kihlman, 2013, s. 20, hänvisar vidare för jämförelse med art. 1.11 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (2010).

⁴⁰ Kihlman, 2013, s. 20 f.

⁴¹ Kompatibiliteten har sedan tidigare diskuterats i Mellqvist, 2013, s. 139–141. Se även kort kommentar i Munukka & Rosqvist, 2016, s. 104.

⁴² NJA 2017 s. 769, p. 6.

⁴³ NJA 2017 s. 769, p. 7.

skuldebrev. Enligt bestämmelsen krävs dock att förvärvaren i god tro kommit i besittning av det löpande skuldebrevet. När så är fallet kan gäldenären exempelvis inte med framgång göra gällande att denne redan betalat skulden till överlåtare och konsekvensen blir att gäldenären kan bli skyldig att betala sin skuld flera gånger.⁴⁴

Den begränsade invändningsrätten enligt 15 § SkbrL är vad som framförallt uttrycker skuldebrevets karaktär som löpande. Att en handling betecknas som löpande har generellt ansetts innebära att varje behörig innehavare av handlingen innehar en självständig rätt att göra handlingen gällande, oberoende av föregående innehavares förhållande till den förpliktigade (gäldenären).⁴⁵ Traditionellt benämns den löpande egenskapen som skuldebrevets negotiabilitet vilket alltså påverkar det löpande skuldebrevets kvalitet. Negotiabiliteten medför nämligen att en förvärvare av skuldebrevet får bättre rätt till betalning än vad överlåtare hade, vilket är vad som gör det löpande skuldebrevet särskilt omsättningsbart.⁴⁶ Det löpande skuldebrevet brukar även beskrivas som en bärare av den fordringsrätt som handlingens innehåll ger uttryck för.⁴⁷

Den gäldenär som betalar sin skuld utan att återfå skuldebrevet, alternativt del av sin skuld utan att en anteckning om delbetalningen görs på skuldebrevet, utsätter sig alltså för risken att behöva betala skulden ytterligare en gång om skuldebrevet trots slutbetalning säljs vidare till en förvärvare i god tro. I 21 § SkbrL ges dock gäldenären en möjlighet att skydda sig mot dubbla infrianden av skulden.⁴⁸ Enligt bestämmelsen är gäldenären nämligen inte skyldig att erlagga betalning om hen inte i samband med det också återfår skuldebrevet och på så vis alltså återtar besittningen. Från bestämmelsen framgår även att gäldenären har rätt att från borgenären kräva att anteckning görs på skuldebrevet vid betalning av ränta eller delbetalning som inte följer av en särskild betalningsplan på skuldebrevet (jfr 16 § SkbrL). För att kunna uppfylla kraven enligt 21 § SkbrL krävs alltså att det löpande skuldebrevet finns tillgängligt för att återlämnas eller för att påföra anteckning om delbetalning.

I utsökningsbalken ges gäldenären ett motsvarande skydd när Kronofogden meddelar verkställighet. I samband med ansökan om verkställighet ska det löpande skuldebrevet lämnas in i original, 2 kap. 2 § 2–3 st. UB. Kronofogden ska nämligen göra anteckning om lämnad

⁴⁴ Se vidare NJA II 1936 s. 72 f. samt Wallin & Herre, 2018, s. 158.

⁴⁵ NJA II 1936 s. 55.

⁴⁶ Tiberg & Lennhammer, 1995, s. 84. Se även Munukka & Rosqvist, 2016, s. 101 samt 104.

⁴⁷ NJA 2017 s. 769, p. 6; Mellqvist, JT 2017/18, s. 120 samt Munukka & Rosqvist, 2016, s. 104.

⁴⁸ NJA II 1936 s. 86.

betalning på skuldebrevet alternativt återlämna skuldebrevet till gäldenären när slutbetalning har skett enligt 13 kap. 21 § 1 st. utsökningsförordningen. Såväl 21 § SkbrL som de utsökningsrättsliga bestämmelserna knyter alltså an till besittningen av det löpande skuldebrevet som en fysisk handling. Desamma gäller även för flera andra bestämmelser i skuldebrevslagen.⁴⁹ Mot den bakgrunden ansåg Högsta domstolen att det från skuldebrevslagen fick anses framgå ett underliggande krav på att det måste finnas en möjlighet att besitta det löpande skuldebrevet på ett sådant sätt att rådighet och kontroll kan garanteras över det fordringsförhållande som det löpande skuldebrevet representerar.⁵⁰ Om fordringsförhållandet istället kan säkerställas på ett sätt som funktionellt svarar mot fysisk besittning av skuldebrevet skulle enligt Högsta domstolen ett elektroniskt skuldebrev kunna likställas med ett löpande skuldebrev.⁵¹

Högsta domstolen tog vidare upp att en elektronisk handling enligt redan befintlig lagstiftning kan vara löpande, nämligen enligt lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument (kontoföringslagen). Vidare menade Högsta domstolen att det inte heller borde uteslutas att en elektronisk handling skulle kunna likställas med motsvarande löpande pappersdokument genom ett avtalsarrangemang. I sammanhanget hänvisade domstolen till vad som enligt de så kallade Rotterdamreglerna gäller för elektroniska transportdokument.⁵²

I NJA 2017 s. 769 hade Collector anfört att den elektroniska handlingen inte svarade mot ett visst papper som bärare av en fordran och alltså inte var att betrakta som ett löpande skuldebrev. Högsta domstolen ansåg att de uppgifter som Collector lämnat i målet angående handlingens tekniska utformning stämde överens med den tekniska lägesrapport som har lämnats i SOU 2016:81.⁵³ Vidare konstaterade Högsta domstolen att parterna inte heller hade använt sig av någon annan kompletterande lösning som hade kunnat säkerställa rådigheten och kontrollen över fordringsförhållandet. Den elektroniska handlingen var därför i det aktuella målet inte att betrakta som ett löpande skuldebrev och det förelåg således inte heller något hinder för verkställighet.⁵⁴ Vad som dock är viktigt att ta med från avgörandet är att enligt Högsta

⁴⁹ Fler bestämmelser i skuldebrevslagen som knyter än till besittningen av skuldebrevet berörs närmare i avsnitt 2.4.

⁵⁰ NJA 2017 s. 769, p. 8.

⁵¹ Se NJA 2017 s. 769, p. 10.

⁵² NJA 2017 s. 769, p. 9.

⁵³ Vad utredningen kom fram till har berörts i avsnitt 2.1.

⁵⁴ NJA 2017 s. 769, p. 12–14.

domstolen kan en elektronisk fordran likställas med ett löpande skuldebrev, under vissa uppfyllda förutsättningar. Dessa förutsättningarna ansågs bara inte uppfyllda av den elektroniska fordran som det i målet var fråga om.

2.3.1 Särskilt om gäldenärens skyddsintresse

För att ett elektroniskt skuldebrev ska kunna betraktas som löpande tog Högsta domstolen i NJA 2017 s. 769 upp vikten av att de skyddsändamål som skuldebrevslagen uttrycker fortfarande upprätthålls. När det gäller 21 § SkbrL innebär det sagda att vid betalning av en skuld som manifesterats i ett elektroniskt skuldebrev måste gäldenären kunna ställas i samma säkra ställning som när en anteckning görs direkt på skuldebrevet eller när gäldenären återfår handlingen.⁵⁵ Det gäldenärsvänliga resonemanget menade Högsta domstolen låg i linje med sitt tidigare avgörande, NJA 2010 s. 467.

NJA 2010 s. 467 rörde löpande skuldebrev som överlätits i större så kallade kreditstockar mellan aktörer inom kreditväsendet. Genom sitt avgörande skärpte Högsta domstolen kraven för när en sådan förvärvare, åtminstone om gäldenären inte tillhör samma sektor, ska kunna anses vara i god tro i enlighet med 15 § SkbrL. Inför avgörandet hade yttranden inhämtats från Svenska Bankföreningen samt Finansbolagens förening, från vilka det framgick att marknads betalningsrutiner för löpande skuldebrev hade förändrats. Enligt de nya bankrutinerna antecknas på skuldebrevet aldrig del- eller förtidsbetalningar som gjorts och inte heller brukar skuldebrevet återlämnas till gäldenären vid slutbetalning.⁵⁶ I praktiken innebär således bankernas nya rutiner att 21 § SkbrL urholkas. Mot den bakgrunden ansåg Högsta domstolen att en förvärvare som tillhör kreditväsendet inte längre kunde nöja sig med att endast undersöka det bakomliggande skuldförhållandet för ett löpande skuldebrev när särskilda skäl föranledde sådan undersökning, åtminstone inte om gäldenären själv inte var ett finansiellt institut.⁵⁷ Genom avgörandet ålades istället ett förvärvande kreditinstitut en undersökningsplikt som innebär att gäldenären till ett löpande skuldebrev måste tillfrågas angående skuldförhållandet innan själva överlåtelsen äger rum. Åsidosätts denna undersökningsplikt kan numera en förvärvande aktör inom kreditväsendet inte anses ha befunnit sig i god tro, vilket leder till att 15 § SkbrL inte blir tillämplig och gäldenären blir då inte förhindrad att göra invändning om att till exempel betalning av skulden redan har skett.⁵⁸

⁵⁵ NJA 2017 s. 769, p. 8 och 10.

⁵⁶ Yttrande av Svenska Bankföreningen och Finansbolagens förening i NJA 2010 s. 467.

⁵⁷ NJA 2010 s. 467, p. 12. Jämför med tidigare krav beträffande god tro enligt NJA II 1936 s. 73 f.

⁵⁸ NJA 2010 s. 467, p. 13.

I avgörandet angående löpande elektroniska skuldebrev, NJA 2017 s. 769, förtydligade Högsta domstolen att det skärpta godtroskravet från NJA 2010 s. 467 ger uttryck för ställningstagandet att när gäldenären inte ges sådant skydd som anges i 21 § SkbrL så sätts 15 § SkbrL ur spel och skuldebrevet bör då inte betraktas som löpande. Istället kvarstår då gäldenärens invändningsrätt i enlighet med vad som framgår av 27 och 28 §§ SkbrL, regler vars tillämpningsområde annars gäller för enkla skuldebrev. Förvärvaren ges då inte bättre rätt till betalning än vad överlåtaren hade.⁵⁹

2.4 Närmare om besittningsproblematiken

Lagmotivens definition av ett skuldebrev som en ensidig, till det yttre fristående, skriftlig utfästelse att erlægga penningbelopp kan alltså uppfyllas även av en elektronisk fordran.⁶⁰ För att det elektroniska skuldebrevet ska ges de rättsliga egenskaperna som följer ett löpande skuldebrev räcker det dock inte att handlingen enligt sin ordalydelse utformats som ett innehavar- eller orderskuldebrev, jfr 11 § SkbrL. Därutöver krävs enligt Högsta domstolen att den elektroniska handlingen kan säkerställa rådigheten och kontrollen över fordringsförhållandet och på så vis garantera de skyddsintressen som skuldebrevslagen ger uttryck för.⁶¹ Flera skuldebrevsrättsliga bestämmelser kopplar normalt an till den fysiska besittningen av ett pappersskuldebrev och för att ett löpande skuldebrev istället ska kunna upprättas i elektronisk form behöver dessa regler kunna kopplas an till något som funktionellt svarar mot fysisk besittning.⁶² En teknikneutral tillämpning av skuldebrevslagen kan därför sägas vara beroende av en möjlighet att på teknikneutral väg kunna besitta en elektronisk fordran. Ordalydelsen i 11 § SkbrL tar egentligen enbart fasta på skuldebrevets språkliga utformning. I NJA 2017 s. 769 går alltså Högsta domstolen utöver lagtextens ordalydelse när de dessutom uppställer krav som berör det löpande skuldebrevets praktiska funktioner.

Vilka skyddsintressen är det som Högsta domstolen åsyftar i sitt resonemang? Avses samtliga av de regler i skuldebrevslagen som kan tänkas ge uttryck för någon form av skyddsintresse? I sina domskäl är det gäldenärens skyddsintresse som Högsta domstolen åtminstone uttryckligen diskuterar.⁶³ Regeln i 21 § SkbrL förutsätter att det löpande skuldebrevet finns tillgängligt för

⁵⁹ Se NJA 2017 s. 769, p. 11.

⁶⁰ NJA 2017 s. 769, p. 5.

⁶¹ Se NJA 2017 s. 769, p. 8, 10 och 11.

⁶² NJA 2017 s. 769, p. 10.

⁶³ NJA 2017 s. 769, p. 7–8. Jfr dock Mellqvist, JT 2017/18, s. 129 f., som från Högsta domstolens avgörande drar slutsatsen att samtliga av det löpande skuldebrevets egenskaper måste kunna replikeras av en elektronisk motsvarighet.

att vid slutbetalning återlämnas till gäldenären alternativt för att påföras anteckningar om delbetalning eller betald ränta som inte sedan med enkelhet kan avlägsnas. Regeln ger alltså gäldenären möjlighet att skydda sig mot dubbelt infriande av skuldebrevet och denna möjlighet måste också finnas för det fall som skuldebrevet upprättas i elektronisk form.⁶⁴

Fastän Högsta domstolen inte uttryckligen låtit borgenärens intressen styra utgången i NJA 2017 s. 769 så är dessa ändå av betydelse i sammanhanget. Det bör påpekas att besittningen av det löpande skuldebrevet är ett centralt moment i ett flertal situationer som skuldebrevslagen reglerar. Möjligheten att kunna säkerställa besittningen av det löpande skuldebrevet är nämligen avgörande för att dess negotiabilitet ska inträda i samband med en överlåtelse, 15 § SkbrL, samt för att förvärvet ska skyddas gentemot överlåtarens borgenärer, 22 § SkbrL. För att en borgenär dessutom ska anses vara formellt legitimerad att förfoga över det löpande skuldebrevet krävs enligt 13 § SkbrL att denne är i besittning av själva skuldebrevet, samt vad gäller orderskuldebrev dessutom kan visa upp en komplett överlåtelsekedja. Den formellt legitimerade presumeras ha rätt att göra skuldebrevet gällande och är alltså legitimerad att indriva, överlåta eller annars förfoga över fordran.⁶⁵ Legitimationsregeln är viktigt eftersom den ställer upp förutsättningarna för att en borgenär ska kunna göra gällande sin fordran när den uttrycks i ett löpande skuldebrev. Således är det nödvändigt även för borgenären till ett löpande elektroniskt skuldebrev att kunna uppfylla kraven i 13 § SkbrL.

Borgenärens förhållande gentemot gäldenären benämns med begreppet *betalningslegitimation*, vilket har såväl en aktiv som en passiv sida. Borgenärens förhållande till tredje man benämns istället med begreppet *förfogandelegitimation*.⁶⁶ Den som enligt 13 § SkbrL är formellt legitimerad kan sägas ha *aktiv betalningslegitimation* och således rätt att få betalt från gäldenären. Till den som enligt samma bestämmelse är formellt legitimerad kan också gäldenären enligt 19 § SkbrL betala sin skuld med befriande verkan, även om det senare skulle visa sig att den formellt legitimerade personen egentligen inte var behörig betalningsmottagare (under förutsättningen att gäldenären var i god tro om den senare omständigheten), vilket benämns som *passiv betalningslegitimation*.⁶⁷ Vidare kan ett löpande skuldebrev blir föremål

⁶⁴ Se NJA 2017 s. 769, p. 11.

⁶⁵ Wallin & Herre, 2018, s. 127 f.

⁶⁶ Wallin & Herre, 2018, s. 128. Begreppen betalningslegitimation samt förfogandelegitimation behandlas även av Tiberg & Lennhammer, 1995, s. 90–92; Mellqvist, 2015, s. 167 f. samt Mellqvist, JT 2017/18, s. 123 f.

⁶⁷ Angående begreppen passiv och aktiv betalningslegitimation, se Wallin & Herre, 2018 s. 128.

för godtrosvärförvärv enligt 14 § SkbrL.⁶⁸ Från samma bestämmelse framgår att frågan om ett godtrosvärförvärv ägt rum endast kan aktualiseras under förutsättning att överlåtare varit formellt legitimerad i enlighet med 13 § SkbrL. Bestämmelserna om aktiv, passiv och förfogandelegitimation visar alltså att såväl borgenären som gäldenären har ett intresse av att det löpande skuldebrevets besittning kan säkerställas.⁶⁹

Trots att också borgenären kan sägas ha ett legitimt intresse av att kunna säkerställa statusen av det löpande skuldebrevet visar Högsta domstolens praxis på en markering av ett tungt vägande skyddsintresse för gäldenären. Högsta domstolens parallell mellan NJA 2017 s. 769 och NJA 2010 s. 467 kan tolkas som en allmän markering att det löpande skuldebrevets negotiabilitet är beroende av att gäldenärens skyddsintressen garanteras. Skuldebrevets negotiabilitet kan alltså inte upprätthållas om det sker genom urholkning av gäldenärsskyddet, oavsett om det är konsekvensen av en förändrad branschpraxis (NJA 2010 s. 467) eller utformningen av skuldebrevet (NJA 2017 s. 769).⁷⁰ Nyss sagda måste alltså beaktas när det gäller utformningen av den elektroniska handlingens informationshantering.

Vid bedömningen av den i NJA 2017 s. 769 aktuella elektroniska fordran tog Högsta domstolen först fasta på den tekniska utformningen, som inte ansågs säkerställa kontrollen av fordringsförhållandet. Vidare konstaterades att utformningen av den aktuella fordran inte heller tydde på att parterna skulle tillämpat någon annan kompletterade lösning för att kontrollera fordringsförhållandet.⁷¹ Utifrån förutsättningarna i det aktuella målet kunde den elektroniska fordran således inte likställas med ett löpande skuldebrev. Det har tidigare i uppsatsen redogjorts för att det i dagsläget inte är möjligt kontrollera vilket exemplar av en elektronisk handling som utgör originalet om handlingen har kopierats.⁷² Målet öppnar dock upp för att det eventuellt kan vara möjligt att säkerställa rådigheten och kontrollen över det fordringsförhållande som representeras av ett löpande elektroniskt skuldebrev på andra sätt än genom skuldebrevshandlingens tekniska utformningen. Högsta domstolens referens till kontoföringslagen föranleder frågan om den redan befintliga lagstiftningen skulle kunna tillämpas för att kontrollera besittningen av elektroniska skuldebrev. Detsamma gäller Högsta

⁶⁸ Godtrosvärförvärvet anses dessutom som kvalificerat i och med att lösningsrätt saknas för den som fråntagits sin rätt till det löpande skuldebrevet, Mellqvist, JT 2017/18, s. 124.

⁶⁹ Jfr liknande resonemang av Frey, 2018, s. 36 f.

⁷⁰ Jfr dock Mellqvist, JT 2017/18, s. 128, not 11.

⁷¹ NJA 2017 s. 769, p. 13.

⁷² De tekniska förutsättningarna presenterades i avsnitt 2.1.

domstolens spekulation kring om ett avtalsarrangemang kan ge det elektroniska dokumentet karaktären av en löpande handling, med hänvisning till de för elektroniska konossement tillämpliga Rotterdamreglerna.

2.5 Närmare om verkställighetsproblematiken

Om det antas att det vore möjligt att hantera besittningsproblematiken kring löpande elektroniska skuldebrev så att skyddsintressena uppfylls enligt vad Högsta domstolen kräver, återstår ändå frågan om ett sådant skuldebrev kan läggas till grund för verkställighet. I och med att Högsta domstolen i NJA 2017 s. 769 kom fram till att den i målet aktuella elektroniska fordran inte var att betrakta som ett löpande skuldebrev gick majoriteten inte vidare till att pröva verkställighetsfrågan.

Det kan möjligen först framstå som märkligt att Collector argumenterade för att den elektroniska fordran som företaget själv hade utformat som ett orderskuldebrev inte skulle betraktas som ett löpande skuldebrev, särskilt med beaktande av den mer generösa omsättningsbarheten som följer löpande skuldebrevet. Collectors domstolsstrategi beror förmodligen på ett primärt intresse av att få en verkställbar handling. Det praktiska användningsområdet för löpande skuldebrev i elektronisk form är ju nästintill obefintligt om det inte är möjligt för en borgenär att få fordringar som grundar sig på sådana handlingar verkställda. Konsekvensen blir att en gäldenär kan undandra sig betalningsansvar och borgenären står i sådana fall med en värdelös fordran.

När det gäller frågan om verkställighet består problematiken av att utsökningsbalken föreskriver att det löpande skuldebrevet ska lämnas in i original för att Kronofogden ska kunna meddela verkställighet, 2 kap. 2 § 2–3 st. UB. Samtidigt verkar det i dagsläget som sagt inte vara möjligt att på teknisk väg kunna identifiera det ursprungliga exemplaret av en elektronisk handling. Istället är det för den elektroniska handlingens del fråga om ett originalinnehåll som kan kontrolleras genom en avancerad elektronisk signatur.⁷³

⁷³ Innebörden av ett elektroniskt originalinnehåll samt elektroniska signaturer har förklarats i avsnitt 2.1.

3 Två alternativ till fysisk besittning

3.1 Kontoföring av skuldförbindelser

3.1.1 Registrering av skuldförbindelser

När kontoföringslagen trädde i kraft år 1999 ersatte lagen den dåvarande aktiekontolagen (1989:827) som redan dessförinnan erbjudit ett dokumentslöst hanteringssystem för aktierna i så kallade avstämningsbolag.⁷⁴ Den papperslösa hantering som kontoföringslagen idag erbjuder gäller för finansiella instrument, till exempel överlåtbara värdepapper, och registreringsförfarandet sköts av svenska auktoriserade värdepapperscentraler, 1 kap. 4 § kontoföringslagen.⁷⁵ Systemet innebär att finansiella instrument kontoförs, varpå äganderätten till ett värdepapper registreras i avstämningsregister, 1 kap. 3 § kontoföringslagen. Avstämningsregistret förs genom automatiserad (digital) behandling och består av avstämningskonton som läggs upp för ägare av sådana finansiella instrument som har registrerats, 4 kap. 1 § kontoföringslagen.

Redan enligt aktiekontolagen var det möjligt att registrera sådana skuldförbindelser som utgör löpande skuldebrev.⁷⁶ Möjligheten att kontoföra skuldförbindelser framgår numera av 4 kap. 3 § kontoföringslagen. Med skuldförbindelse avses enligt 1 kap. 3 § kontoföringslagen en ensidig skuldförbindelse som är avsedd för allmän omsättning. Ett skuldebrev kan inrymmas under denna definition men notera att samtliga skuldförbindelser inte utgör skuldebrev. Jämför definitionerna av en skuldförbindelse och ett skuldebrev är det endast kravet på att det ska röra sig om ensidiga utfästelser som sammanfaller. Kraven på att ett skuldebrev ska vara skriftligt, till de yttre fristående och avse en penningfordran gör sig alltså inte gällande för skuldförbindelser.⁷⁷ Vid kontoföring av skuldförbindelser brukar det framförallt vara fråga om så kallade konvertibla skuldebrev. Ett konvertibelt skuldebrev är ett slags löpande skuldebrev som ges ut av ett aktiebolag, gäldenärsbolaget. Ägaren till konvertiblerna, borgenären, kan sedan välja att växla in dessa mot aktier i bolaget.⁷⁸

⁷⁴ Prop. 1997/98:160, s. 79. Hos avstämningsbolag finns ett förbehåll i bolagsordningen om att aktierna ska vara registrerade i avstämningsregister enligt kontoföringslagen, 1 kap. 10 § aktiebolagslagen (2005:551).

Aktiebolag utan sådan avstämningsklausul i bolagsordningen brukar istället benämnas kupongbolag och aktieförteckningen i aktieboken förs då på papper istället för elektroniskt, Sandström, 2017, s. 63 och 150.

⁷⁵ För definition av finansiella instrument, se 1 kap. 3 § kontoföringslagen som hänvisar vidare till art. 2.1.8 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 909/2014 vilken i sin tur hänvisar till art. 4.1.15 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU.

⁷⁶ Prop. 1997/98:160, s. 109. Se även prop. 1987/88:108 s. 1 och 17 samt prop. 1993/94:232 s. 12.

⁷⁷ Mellqvist, 2015, s. 239, not. 16.

⁷⁸ Munukka & Rosqvist, 2016, s. 140.

Utgivaren av ett finansiellt instrument, till exempel en skuldförbindelse, benämns i lagen som emittenten, 1 kap. 3 § kontoföringslagen. En skuldförbindelse får registreras för kontoföring efter avtal mellan emittenten och värdepapperscentralen, 4 kap. 4 § kontoföringslagen. Är det fråga om ett löpande skuldebrev som ska kontoföras är det alltså gäldenären som i kontoföringslagens mening utgör emittenten och som har att ingå avtal om registrering av skuldebrevet med värdepapperscentralen.⁷⁹ Av 4 kap. 5 § kontoföringslagen följer att för sådana skuldförbindelser som enligt lagen har registrerats får skuldebrev inte därefter utfärdas. Har så redan skett anses skuldebrevshandlingen ha förlorat sin verkan och själva skuldebrevet ska sedan makuleras, 4 kap. 8 § kontoföringslagen. Det innebär enligt 4 kap. 13 § kontoföringslagen att skuldebrevet ska förvaras på värdepapperscentralen i original eller kopia i minst tio år. En registrering av en skuldförbindelse avslutas i samband med att avtalet mellan värdepapperscentralen och emittenten upphör, se 4 kap. 15 § SkbrL. Värdepapperscentralen är då, enligt samma bestämmelse, skyldig att lämna information om innehållet i samtliga avstämningskonton till emittenten. Vidare ska värdepapperscentralen även se till att samtliga innehavare av rättigheter som registrerats på berörda avstämningskonton underrättas.

3.1.2 Registreringens rättsverkan

När en skuldförbindelse registreras enligt kontoföringslagen jämföras med besittningen av eller med anteckning på ett löpande skuldebrev motsvarande registrering i avstämningsregistret, 6 kap. 5 § kontoföringslagen. Från samma bestämmelse framgår även att reglerna om invändningsrätt mot löpande skuldebrev i 15–18 §§ SkbrL också ska tillämpas på registrerade skuldförbindelser. En papperslös skuldförbindelse som har kontoförts kan på så vis sägas få karaktären av ett löpande skuldebrev, i och med att det är just den stränga invändningsrätten som anses vara starkt bidragande till det löpande skuldebrevets omsättningsbarhet.⁸⁰

De rättigheter som kan knytas an till en skuldförbindelse knyts alltså enligt kontoföringslagen till den i avstämningsregistret registrerade informationen. Den som registrerats som ägare av en skuldförbindelse presumeras enligt 6 kap. 1 § kontoföringslagen ha rätt att förfoga över den registrerade skuldförbindelsen. Om det sedan tidigare finns ett skuldebrev utfärdat för sådan skuldförbindelse som ska registreras är det den som enligt bestämmelserna i skuldebrevslagen har förfoganderätt över skuldebrevet (jfr 13 § SkbrL) som kan registreras som skuldförbindelsens ägare i avstämningsregistret, 4 kap. 8 § kontoföringslagen. Enligt 6 kap. 6

⁷⁹ Prop. 1997/98:160 s. 169.

⁸⁰ Invändningsrättens betydelse för löpande skuldebrev har förklarats i avsnitt 2.3.

§ kontoföringslagen medför det registrerade ägarskapet per förfallodagen en presumtion om behörighet att motta betalning för skuldförbindelsen. Genom ett motsatsslut av bestämmelsen framgår även att under förutsättningen att emittenten befinner sig i god tro angående vem som är behörig betalningsmottagare kan hen betala sin skuld till den registrerade ägaren med befriande verkan.⁸¹ Motsvarande samband gäller mellan 13 och 19–20 §§ SkbrL som grundar aktiv respektive passiv betalningslegitimation. Gälldenären skyddas mot dubbelt infriande av en skuld (jfr 21 § SkbrL) genom att varje utbetalning av kapitalbelopp eller ränta ska registreras på avstämningskontot, 4 kap. 19 § 2 p. kontoföringslagen. Även en skuldförbindelse kan, likt vad som gäller enligt skuldebrevslagen (jfr 14 § SkbrL), bli föremål för kvalificerat godtrosförvärv enligt 6 kap. 4 § kontoföringslagen, under förutsättningen att överlåtaren stod registrerad som ägare och alltså kunde presumeras ha rätt att förfoga över skuldförbindelsen. Istället för den fysiska besittningsövergången (jfr 14 och 22 §§ SkbrL) är det själva registreringen som medför det sakrättsliga skyddet vid såväl godtrosförvärv som vid ”normala” förvärv, 6 kap. 2 och 4 §§ kontoföringslagen.

3.1.3 Möjligheten att hantera besittningen av elektroniska skuldebrev utifrån kontoföringslagen

När en registrering av en skuldförbindelse, i enlighet kontoföringslagen, väl kommit till stånd är lagen visserligen uppbyggd på ett sådant sätt att skuldebrevslagens skyddsintressen tillvaratas. De regler som i skuldebrevslagen knyter an till den fysiska besittningen av skuldebrevet har i kontoföringslagen ersatts med ett registreringsförfarande på avstämningskonton. Ändå framstår det som tveksamt om kontoföringslagen i sitt befintliga skick tillhandahåller en färdig lösning på hur rådigheten över en elektronisk fordran ska kontrolleras för att den ska kunna likställas med ett löpande skuldebrev.

Till följd av bestämmelserna i 4 kap. 5 och 8 §§ kontoföringslagen uppstår svårigheter att registrera just elektroniska skuldebrev i avstämningsregistret. Om det sedan tidigare redan har utfärdats ett skuldebrev för sådan skuldförbindelse som ska kontoföras, tillfaller behörigheten att för första gången registreras som ägare av skuldförbindelsen på avstämningskontot den som enligt skuldebrevslagens bestämmelser är behörig att som ägare förfoga över handlingen, 4 kap. 8 § kontoföringslagen. Behörig att förfoga över ett löpande skuldebrev presumeras enligt skuldebrevslagen vara den som är i besittning av skuldebrevet samt, beträffande

⁸¹ Mellqvist, 2015, s. 240.

orderskuldebrev den som dessutom kan visa upp en obruten överlåtelsekedja som leder fram till innehavaren själv, 13 § SkbrL. I och med att det för elektroniska skuldebrev inte finns en originalhandling för borgenären att besitta kan den lagstadgade presumptionen vålla problematik. Från NJA 2017 s. 769 får det dock anses följa att elektroniska skuldebrev inte ska betraktas som löpande innan kontrollen över fordringsförhållandet har säkerställts. Själva kontoföringen av den elektroniska handlingen är vad som i sammanhanget ska ge handlingen den löpande karaktären. Ett elektroniskt skuldebrev som har utfärdats innan kontoföring bör därför inte betraktas som ett löpande skuldebrev. Det medför visserligen att legitimationregeln i 13 § SkbrL, som ger *innehavaren* av det fysiska skuldebrevet rätt att förfoga över handlingen, inte blir tillämplig på ett elektroniskt skuldebrev som inte ännu gjorts löpande. Däremot framstår det som oklart hur borgenären till det elektroniska skuldebrevet istället ska kunna legitimera sig som behörig betalningsmottagare i enlighet med bestämmelsen i 4 kap. 8 § kontoföringslagen. Vidare uppstår dessutom frågan om ett elektroniskt skuldebrev ens faller inom definitionen för skuldförbindelser i 1 kap. 3 § SkbrL och alltså kan sägas vara avsett för allmän omsättning, om handlingen inte ännu betraktas vara löpande. Av 4 kap. 5 § kontoföringslagen följer istället att ett skuldebrev inte får utfärdas för en kontoförd skuldförbindelse. Om ett elektroniskt skuldebrev alltså inte har upprättats för en särskild förpliktelse innan registreringen görs i avstämningsregistret, får inte heller ett sådant skuldebrev utfärdas därefter. Det framstår därför som att kontoföringslagen i sin nuvarande form snarare utgör ett alternativ till att utfärda ett elektroniskt skuldebrev för den som på annan väg vill åstadkomma en papperslös förbindelse.

Kontoföringslagen bör alltså inte betraktas som en färdig lösning för att kunna hantera den besittningsproblematik som gör sig gällande för elektroniska skuldebrev, utan lagen skulle i så fall behöva anpassas. Däremot skulle systematiken enligt kontoföringslagen, med registrering som substitut för fysisk besittning, lämpa sig väl när det gäller kontrolleringen av det elektroniska skuldebrevets fordringsförhållande.

3.2 Avtalsarrangemang som grund för elektronisk besittning

3.2.1 Konossement som löpande handlingar

Enligt Högsta domstolen kan det inte uteslutas att en elektronisk handling skulle kunna ges karaktären av en löpande handling genom ett avtalsarrangemang mellan parterna, i likhet med vad som antagits vara möjligt för elektroniska konossement enligt Rotterdammreglerna.⁸²

Ett konossement (på engelska bill of lading) utgör enligt 13 kap. 42 § 1 st. sjölagen (1994:1009) ett bevis på att ett transportavtal träffats samt att godset har tagits emot av transportören alternativt lastats ombord på fartyget. Från samma bestämmelse framgår även att ett konossement dessutom representerar äganderätten till godset vars innehav krävs för att godset ska lämnas ut av transportören.⁸³ Det transportavtal som konossementet utgör ett bevis för ingås mellan transportören och godsets avsändare, 13 kap. 1 § sjölagen, men berör även den genom konossementet berättigade mottagaren av godset i och med att konossementet representerar dennes äganderätt. Konossementet utfärdas av transportören på begäran av avlastaren, alltså den som lämnar av godset för transport, 13 kap. 1 § samt 44 § 1 st. sjölagen. Vad gäller förhållanden mellan transportören och den formellt berättigade mottagaren av godset, när denne inte är samma som godsets avsändare, regleras villkoren för godsets transport och utlämnande i konossementet, 13 kap. 42 § 3 st. sjölagen. Från samma bestämmelse framgår att andra eventuella villkor i transportavtalet mellan avsändaren och transportören inte kan göras gällande mot den berättigade mottagaren om inte konossementet hänvisar till dessa villkor.

Den berättigade mottagaren av godset kan pekats ut på olika sätt och likt ett löpande skuldebrev (jfr 11 § SkbrL) kan konossementet upprättas som både ett orderpapper och innehavarpapper, 13 kap. 42 § 2 st. sjölagen. Grundtanken är nämligen att ett konossement ska vara överlåtbart, vilket gett upphov till benämningen löpande konossement.⁸⁴ Så länge något särskilt förbehåll genom uttrycket ”icke till order” eller liknande inte har gjorts gäller inom svensk rätt att även sådana konossement som enbart ställts ut till viss man ska betraktas som orderkonossement, 13 kap. 42 § 2 st. sjölagen.⁸⁵ Vid överlåtelse av ett konossement är det alltså själva äganderätten

⁸² NJA 2017 s. 769, p. 9.

⁸³ Konossementets egenskaper har behandlats av bl.a. Ihre, 2012, s. 199 samt Tiberg m.fl., 2013, s. 100–105.

⁸⁴ Ihre, 2012, s. 200. Se även Tiberg m.fl., 2013, s. 104. I lagmotiven till skuldebrevslagen omnämns även konossement som exempel på en löpande handling samt att de faller under särskild lagstiftning, se NJA 1936 II s. 15 och 55.

⁸⁵ Om Sverige tillträder till Rotterdammreglerna skulle istället skulle de svenska bestämmelserna behöva anpassas till det internationellt vanligare förhållningssättet, enligt vilket det istället krävs en uttrycklig orderklausul för att handlingen ska betraktas som ett orderkonossement, SOU 2018:60 s. 158. Angående det internationella förhållningssättet, se Wilson, 2010, s. 132.

till godset som överlåts.⁸⁶ Konossementet kan jämföras mot en sjöfraktsedel (på engelska sea waybill) vilket endast utgör ett bevis för själva transportavtalet och som alltså inte representerar äganderätten till godset, jfr 13 kap. 58 § sjölagen. Ett konossement representerar alltså äganderätten till godset på ett liknande sätt som ett löpande skuldebrev representerar borgenärens fordran på gäldenären. Konossement omnämns även i lagmotiven till skuldebrevslagen som ett exempel på en annan form av löpande orderpapper.⁸⁷ Notera dock att ett löpande konossement, till skillnad från ett löpande skuldebrev, inte är negotiabelt i den mening att en förvärvare av konossementet kan erhålla *bättre rätt* till godset än vad överlåtaren hade.⁸⁸ Så är istället fallet för löpande skuldebrev till följd av den strikta invändningsrätten enligt 15 § SkbrL.

Den som innehar ett konossement, och när det gäller orderkonossement även kan visa upp en sammanhängande överlåtelsekedja som leder fram till innehavaren, anses vara formellt legitimerad för att göra handlingen gällande, 13 kap. 52 § sjölagen. Denne har således rätt att få ut godset (jfr aktiv betalningslegitimation, 13 § SkbrL). Rätten gäller dock endast mot att mottagaren återlämnar konossementet samt lämnar kvitto allt eftersom godset hämtas ut, 13 kap. 54 § sjölagen (jfr 21 § SkbrL). Transportörens rätt att återfå konossementet i samband med att godset lämnas ut innebär en säkerhet eftersom denne åtagit sig att endast lämna ut godset till den som kan legitimera sig som behörig mottagare, se 13 kap. 42 § sjölagen, och riskerar att bli skadeståndsskyldig om godset lämnas ut till någon obehörig.⁸⁹ Ett konossement kan även förvärfas i god tro och förvärvaren gör i sådana fall ett kvalificerat godtrosförvärv (jfr 14 § SkbrL) under förutsättningen att förvärvaren kommit i besittning av konossementet, 13 kap. 56 § sjölagen. I likhet med vad som gäller för löpande skuldebrev är alltså själva innehavet och därigenom den fysiska besittningen av handlingen en central fråga även beträffande konossement.

3.2.2 Rotterdamreglerna och elektroniska konossement

De så kallade Rotterdamreglerna är en FN-konvention på den internationella sjörättens områden som antogs av generalförsamlingen den 11 december 2008. Bakgrunden var bland annat att de

⁸⁶ Tiberg m.fl., 2013, s. 104.

⁸⁷ NJA 1936 II s. 55.

⁸⁸ Wilson, 2010, s. 132.

⁸⁹ Tiberg m.fl., 2013, s. 105.

aktuella regelverken inte ansågs tillvarata sådana moderna branschlösningar som börjat tillämpas, såsom användningen av elektroniska konossement.⁹⁰

Konventionen har undertecknats av tjugofem stater, däribland Sverige år 2011. Däremot är det endast fyra stater som ratificerat konventionen och Sverige är inte en av dessa. Enligt art. 94.1 i Rotterdamreglerna träder konventionen i kraft först ett år efter det att tjugo länder har ratificerat den, vilket innebär att Rotterdamreglerna i dagsläget inte är i bruk. För Sveriges del färdigställdes i augusti 2018 en statlig utredning i vilken det föreslogs att Sverige borde tillträda konventionen först när det står klart att dess regler, genom att fler länder väljer att tillträda, får en bred genomslagskraft.⁹¹ Vad som ändå är intressant inom ramen för denna framställning är att titta närmare på hur det, inom ramen för Rotterdamreglerna, har utformats teknikneutrala bestämmelser beträffande konossement.

Notera att själva begreppet konossement inte används i Rotterdamreglerna (inte heller begreppet sjöfraktsedel). Vad som enligt sin definition framstår som ett orderkonossement benämns istället som ett negotiabelt transportdokument, se art. 1.15 i Rotterdamreglerna. Ett transportdokument kan också vara icke-negotiabelt vilket eventuellt skulle kunna vara Rotterdamreglernas benämning av en vanlig sjöfraktsedel, som alltså inte representerar äganderätten till godsets, se art. 1.14 och 16 i Rotterdamreglerna. Ett negotiabelt transportdokument kan även vara elektroniskt, se definitionerna i art. 1.18–19 i Rotterdamreglerna. För enkelhetens skull kommer även fortsättningsvis i uppsatsen begreppet konossement användas, vilket är det begrepp som i dagsläget används i den svenska sjölagen.⁹² Med begreppet elektroniskt konossement avses fortsättningsvis alltså ett löpande konossement som har upprättats i elektronisk form.

Ett elektroniskt konossement har enligt art. 8 i Rotterdamreglerna samma rättsliga status som ett konossement som utfärdats i pappersform. En förutsättning för att utfärda just ett elektroniskt

⁹⁰ General Assembly Resolution 63/122, United Nations Convention on Contracts for the International Carriage of Goods Wholly or Partly by Sea, A/RES/63/122, (11 December 2008), available on undocs.org/A/RES/63/122.

⁹¹ SOU 2018:60, s. 123. I Danmark har processen med att ratificera Rotterdamreglerna redan påbörjats och även Norge ställer sig positivt till ett tillträde när konventionen blivit den nya internationella standarden. Avgörande verkar dock vara om USA väljer att tillträda konventionen. USA beskrivs nämligen som den mest betydelsefulla staten på området. I dagsläget förbereds ett eventuellt tillträde just nu i USA:s utrikesdepartement, SOU 2018:60, s. 126 och 128.

⁹² I utredningen föreslås dock att begreppet konossement ska ersättas vid ett tillträde till Rotterdamreglerna, SOU 2018:60, s. 163 f.

konossement är enligt samma bestämmelse att såväl transportören som avsändaren lämnat sitt samtycke. I sådana fall utfärdas konossementet av transportören på avsändarens begäran, art. 35 i Rotterdamreglerna, och förses med en elektronisk signatur av transportören, art. 38.2 i Rotterdamreglerna. Att utfärda och senare överföra ett elektroniskt konossement innebär enligt art. 1.21–22 i Rotterdamreglerna att så sker på ett sätt som kan säkerställa exklusiv kontroll över handlingen. Vidare måste enligt art. 9 i Rotterdamreglerna avtalsvillkor upprättas som föreskriver metoden för utfärdandet samt överföringen av dokumentet till avsedd innehavare, på vilket sätt innehavaren kan legitimera sin behörighet (jfr 13 § SkbrL), på vilket sätt en bekräftelse ska ges av att godset utlämnats (jfr 21 § SkbrL) samt hur det elektroniska transportdokumentets giltighet under vissa förutsättningar upphör. Tanken verkar inte vara att avsändaren och transportören ska utveckla dessa villkor på egen hand. Istället verkar det göras av särskilda privata aktörer som utvecklar och tillhandahåller databaser för elektroniska konossement.⁹³

Rotterdamreglerna beskriver egentligen inte hur den faktiska hanteringen av ett elektroniskt konossement ska gå till. Det framkommer alltså inte från regelverket hur besittningen av det elektroniska konossementet ska eller bör utövas. Rotterdamreglerna är dock utformat utifrån teknikneutralitet med utgångspunkten att ett elektroniskt konossement har samma rättsliga status som en pappersversion, under förutsättningen att avsändaren och transportören kommit överens om det. I regelverket ställs visserligen ett antal villkor upp som parternas avtal måste reglera, men den teknikneutrala utgångspunkten innebär att elektroniska alternativ för att hantera en transporttransaktion inte hämmas utan istället ges utrymme för att utvecklas. Trots att Rotterdamreglerna ännu inte trätt i kraft har redan tekniska system för hantering av elektroniska konossement börjat att såväl utvecklas som användas på marknaden.⁹⁴

3.2.3 Avtalsarrangemang för att hantera elektroniska konossement

Bolero, essDOCS och e-titleTM utgör tre utarbetade elektroniska system som genom ett avtalsarrangemang erbjuder hantering av elektroniska konossement. Dessa system är i dagsläget de enda som har godkänts för ändamålet av the International Group of Protection & Indemnity Clubs (IG of P&I Clubs).⁹⁵ En P&I-klubb är en ideell förening som förmedlar

⁹³ SOU 2018:60, s. 241.

⁹⁴ Har även uppmärksammats i SOU 2018:60, s. 109.

⁹⁵ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 3 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05. Se även Cirkulärskrivelse 2604/2015, Electronic (Paperless) Trading System, The Swedish Club:s hemsida

ansvarsförsäkringar, så kallade P&I-försäkringar, för sina medlemmar i samband med användningen samt driften av fartyg.⁹⁶ Genom försäkringen tillhandahåller även P&I-klubbarna övrig rådgivning för sina medlemmar.⁹⁷ IG of P&I Clubs är en internationell sammanslutning bestående av tretton oberoende P&I-klubbar, däribland The Swedish Club (Sveriges Ångfartygs Assurans Förening, SÅAF).⁹⁸ Den internationella sammanslutningen av klubbarna medför en likartad försäkringstäckning och sammanlagt försäkrar de tretton P&I-klubbarna en klar majoritet av världens handelsfartyg.⁹⁹

Att den internationella organisationen godkänt Bolero, essDOCS och e-titleTM innebär att elektroniska konossement som hanteras genom något av systemen omfattas av P&I-klubbarnas ansvarsförsäkringar. I sammanhanget likställs således elektroniska konossement med konossement som upprättats i pappersform.¹⁰⁰ Den internationella organisationens godkännande skulle kunna ses som en kvalitetsstämpel för dessa tre system när det gäller hanteringen av elektroniska konossement.¹⁰¹ Inför ett godkännande har organisationen nämligen försäkrat sig om att varje system tillvaratagit konossementets funktion som bevis för att ett transportavtal ingåtts, kvitto för att godset mottagits samt handlingens funktion att representera godsets äganderätt.¹⁰² Systemen är visserligen utvecklade för att tillämpas på elektroniska konossement och inte på elektroniska skuldebrev, men i och med konossementets karaktär som en löpande handling är det ändå intressant att se hur dessa system säkerställer besittningen av det elektroniska konossementet.

[<https://www.swedishclub.com/news-circulars/circulars/p-and-i-circulars/electronic-paperless-trading-systems?query=ELECTRONIC>] 2018-12-05.

⁹⁶ IG of P&I Club:s hemsida [<https://www.igpandi.org/about>] 2018-12-05 samt Ihre, 2012, s. 362 f.

⁹⁷ Ihre, 2012, s. 364.

⁹⁸ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 3 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05 samt IG P&I:s hemsida [<https://www.igpandi.org/about>] 2018-12-05.

⁹⁹ Ihre, 2012, s. 362. Se även IG P&I:s hemsida [<https://www.igpandi.org/about>] 2018-12-05.

¹⁰⁰ Se FAQ-bilagan till Cirkulärskrivelse 2604/2015, s. 1, The Swedish Club.

FAQ-bilagan: [https://www.swedishclub.com/media_upload/files/Circulars/FAQ-electronic-bills-of-lading%202604-2015.pdf] 2018-12-04.

Cirkulärskrivelsen: [<https://www.swedishclub.com/news-circulars/circulars/p-and-i-circulars/electronic-paperless-trading-systems?query=ELECTRONI>] 2018-12-04.

¹⁰¹ Jfr Wilson, 2010, s. 165.

¹⁰² Tan & Starr, UK P&I Club, s. 3 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05. Se även FAQ-bilagan till Cirkulärskrivelse 2604/2015, s. 1, The Swedish Club.

FAQ-bilagan: [https://www.swedishclub.com/media_upload/files/Circulars/FAQ-electronic-bills-of-lading%202604-2015.pdf] 2018-12-04.

Cirkulärskrivelsen: [<https://www.swedishclub.com/news-circulars/circulars/p-and-i-circulars/electronic-paperless-trading-systems?query=ELECTRONI>] 2018-12-04.

De uppräknade systemen bygger alla på användarvillkor vilka utformats som multilaterala avtal mellan samtliga av respektive systems användare samt tillhandahållaren av systemet. Användaren av respektive system förbinder sig genom avtalet att acceptera och inte ifrågasätta giltigheten av ett konossement i elektronisk form som utfärdats inom ramen för det aktuella systemet.¹⁰³ På det sjörättsliga området har det förelegat en osäkerhet kring om en elektronisk handling, utan särskild reglering, rent juridiskt kan inrymmas under definitionen av vad som utgör ett konossement och därmed inte heller utlösa tillämpligheten av relevanta konventioner och sjörättslig lagstiftning.¹⁰⁴ Angående systemet Bolero beskriver Wilson att eventuella tvivelaktigheter beträffande den elektroniska handlingens rättsliga status kunde tillgodoses genom den multilaterala avtalskonstruktionen. Genom avtalet accepteras nämligen den elektroniska handlingen som ett konossement och därutöver kan även relevant lagstiftning och viktiga konventioner inkorporeras i avtalet.¹⁰⁵ Det går bara att anta att samma skäl ligger till grund för att även essDOCS och e-titleTM har använt sig av samma typ av avtalsrättsliga upplägg.

3.2.3.1 Närmare om systemen Bolero och essDOCS

Såväl Bolero som essDOCS tillhandahåller centrala register, vilka nås via internet, över vem som är att betrakta som innehavare av det elektroniska konossementet och således berättigad att motta godset.¹⁰⁶ Den fysiska besittningen ersätts alltså av en registrering om ägarskap. Samtliga parter i transporttransaktionen måste registreras som användare till samma system och registreringen föregås av identitetskontroller. Vid registrering ansluter sig användaren till systemets multilaterala avtal varpå en elektronisk *privat nyckel* utfärdas för att kunna identifiera den registrerade användaren. Endast registrerade användare kommer åt systemens register där de kan kontrollera det elektroniska konossementets status.¹⁰⁷

Det elektroniska konossementet upprättas, inom såväl Bolero som essDOCS, i själva systemet och kan sedan skickas i utkastform mellan transportören och avsändaren. När parterna är överens ställer transportören ut den slutliga versionen och det elektroniska konossementet

¹⁰³ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 4 f. [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹⁰⁴ Wilson, 2010, s. 166. Jfr Ihre, 2012, s. 220.

¹⁰⁵ Wilson, 2010, s. 170.

¹⁰⁶ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 4 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹⁰⁷ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

överförs till avsändaren av godset. Avsändaren kan därefter överföra konossementet till den tilltänkta mottagaren av godset, som i sin tur kan välja att låta konossementet löpa vidare. Tekniska mekanismer har utvecklats inom systemen som gör det möjligt för endast en part i taget att förfoga över det elektroniska konossementet och därigenom vara formellt legitimerad, likt ett pappersdokument.¹⁰⁸

Vid överlåtelse av det elektroniska konossementet använder sig båda systemen av novation för att överföra äganderätten till godset.¹⁰⁹ Istället för att förvärvaren träder in i överlåtarens ställe utifrån villkoren i det ursprungliga transportavtalet, utsläcks överlåtarens rätt till godset genom att ett nytt kontrakt upprättas. Det nya kontraktet upprättas med samma villkor som det ursprungliga men med nya parter, där förvärvaren alltså ersätter överlåtaren som part.¹¹⁰ För det fall innehavaren av det elektroniska konossementet vill överlåta handlingen till en förvärvare som inte är användare av systemet och därigenom inte förbundit sig till det multilaterala avtalet gör såväl Bolero som essDOCS det möjligt att när som helst under transaktionen byta ut det elektroniska konossementet mot en utfärdad pappersversion.¹¹¹

Den elektroniska överlåtelsen kommuniceras genom meddelanden som skickas via systemen.¹¹² För att överföra meddelandet använder avsändaren (överlåtaren) sin privata nyckel som utfärdats för denne av systemet. Nyckeln kontrolleras av systemet och genom den elektroniska signaturen kan meddelandets äkthet kontrolleras.¹¹³ Meddelandet kan även krypteras så att det endast kan läsas av den avsedda mottagaren (förvärvaren).¹¹⁴ Varje gång

¹⁰⁸ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹⁰⁹ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹¹⁰ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05. Angående systemet Bolero, se särskilt Wilson, 2010, s. 170. Bakgrunden till valet av denna metod var att det förelåg en osäkerhet om den elektroniska handlingen skulle kunna betraktas som löpande, användningen av novation var ett sätt att kringgå eventuella komplikationer kring överföringen av rättigheterna till godset, Wilson, 2010, s. 170.

¹¹¹ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05. Angående systemet Bolero, se även Wilson, 2010, s. 170.

¹¹² Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹¹³ Hur elektroniska signaturer fungerar har förklarats i avsnitt 2.1.

¹¹⁴ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05. Angående systemet Bolero, se även Wilson, 2010, s. 170.

transportdokumentet överläts skickar systemet per automatik en notifikation från transportören till den nya rättighetsinnehavaren som bekräftar äganderättsövergången.¹¹⁵

3.2.3.2 Närmare om systemet e-title™

Systemet e-title™ är en patenterad programvara som kan nyttjas på två sätt. Antingen kan programvaran sammankopplas med användarens eget datasystem, för vilket det dock krävs att användaren köper in särskild teknisk utrustning. Alternativt kan programvaran också utnyttjas genom en särskild internetbaserad handelsplattform som tillhandahålls av samarbetspartners till e-title™, vilket verkar vara det mer lämpliga alternativet för mindre företag.¹¹⁶ Samtliga aktörer i transporttransaktionen måste registreras som användare av e-title™ och därigenom godkänna det multilaterala avtalet.¹¹⁷ När en användare registrerats utfärdas en unik identitet för denne inom systemet, vilket kan jämföras med en privat nyckel.¹¹⁸ Likt vad som gäller för Bolero och essDOCS kan det elektroniska konossementet när som helst under transporttransaktionen omvandlas till ett konossement i pappersform.¹¹⁹

När transportören utfärdar konossementet kommer e-title™ skapa och elektroniskt signera vad systemutvecklaren kallar en elektronisk titel till dokumentet. Titeln kommer att registreras av programvaran på en så kallad Hardware Security Module (HSM), vilket är en särskild hårdvara som tillhandahåller kryptering.¹²⁰ Titeln innehåller alltså informationen om vem som har rätt att förfoga över det elektroniska konossementet och alltså har rätt att motta det gods som konossementet avser. Registreringen fungerar alltså som ett substitut till den fysiska besittningen.¹²¹

¹¹⁵ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 6 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹¹⁶ Se Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05 samt e-title™:s hemsida [http://www.e-title.net/sol_overview.php] 2018-12-04.

¹¹⁷ e-title™:s hemsida [http://www.e-title.net/etug_what.php] 2018-12-04.

¹¹⁸ e-title™:s hemsida [http://www.e-title.net/sol_faqs.php] 2018-12-04.

¹¹⁹ e-title™:s hemsida [http://www.e-title.net/sol_faqs.php] 2018-12-04, samt Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹²⁰ e-title™:s hemsida [http://www.e-title.net/sol_work_create.php] samt [http://www.e-title.net/sol_what.php] 2018-12-04.

¹²¹ Se e-title™:s hemsida [http://www.e-title.net/sol_work_create.php] och [http://www.e-title.net/sol_work_send.php] 2018-12-04. Se även Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

Det elektroniska konossementet och titeln till handlingen kan sedan överföras från transportören till avsändaren av godset via programvaran. När avsändaren tagit emot handlingen kommer e-titleTM validera transportörens elektroniska signatur för att kontrollera äktheten samt att handlingen inte har ändrats. Genom att titeln registrerats och överförs till avsändaren är det nu denne som kan sägas besitta den elektroniska handlingen och därigenom ges rätt att skicka vidare det elektroniska konossementet, samt den medföljande titeln, till mottagaren av godset.¹²² Inför överföringen kommer e-titleTM genom sitt titelregister validera att just avsändaren är den berättigade innehavaren av titeln varpå programvaran sedan skapar vad som kan liknas med ett indossament som pekar ut nästa behöriga innehavare. Indossamentet signeras sedan digitalt av avsändaren och titelregistret uppdateras. Titeln innehas nu av den som godsets avsändare väljer att överföra det elektroniska konossementet till.¹²³ Varje gång som konossementet och titeln sedan överläts skapas och signeras ett indossament av överlåtaren. Genom att varje överlåtelse registreras i e-titleTM:s titelregister kan programvaran kontrollera den aktuella statusen för det elektroniska konossementet samt förhindra att en innehavare kan överlåta titeln flera gånger.¹²⁴ Titeln innehavare är alltså den som är berättigad att hämta ut godset alternativt låta det elektroniska konossementet löpa vidare.

3.2.4 Möjligheten att hantera besittningen av elektroniska skuldebrev utifrån liknande avtalsarrangemang och system som används inom sjörätten

Bolero, essDOCS och e-titleTM, med tillhörande rättsliga regelverk, är exempel på avtalsarrangemang som erbjuder utvecklade system vilka förmodligen skulle accepteras av Rotterdamreglerna för hanteringen av elektroniska konossement. Åtkomsten till systemen har reglerats genom multilaterala avtal. För att transaktionen ska kunna skötas helt pappersfritt krävs att samtliga aktörer registrerar sig som användare av ett system samt därigenom accepterar det elektroniska konossementets som motsvarande till ett papperskonossement.

När det gäller hanteringen av det elektroniska konossementets besittning tillhandahåller såväl Bolero som essDOCS register där transportdokumentets rättighetsinnehavare registreras. När det gäller e-titleTM tillhandahålls inte samma typ av register men programvaran registrerar samtliga överlåtelser av transportdokumentet för att kunna kontrollera dess status. Likt vad som

¹²² e-titleTM:s hemsida [http://www.e-title.net/sol_work_send.php] 2018-12-04.

¹²³ e-titleTM:s hemsida [http://www.e-title.net/sol_work_transfer.php] 2018-12-04.

¹²⁴ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05. Se även e-titleTM:s hemsida [http://www.e-title.net/sol_work_create.php] 2018-12-04.

gäller vid kontoföring av skuldförbindelser använder samtliga av dessa system någon form av registrering som substitut för fysisk besittning. Genom registreringen kan rättighetsinnehavaren legitimera sig som behörig att motta godset vilket kan jämföras med aktiv betalningslegitimation för en borgenär (13 § SkbrL). En sådan registrering medför förmodligen också att innehavet erhåller sakrättsligt skydd (jfr 14 och 22 §§ SkbrL) eftersom systemen inför ett förvärv kontrollerar att överlåtaren är behörig att låta handlingen löpa vidare. I och med att samtliga överlåtelser registreras kan även transportören själv kontrollera vem den berättigade mottagaren av godset är så att denne inte råkar lämna ut godset till en obehörig, vilket kan jämföras med passiv betalningslegitimation (19 § SkbrL).

Vid överlåtelse av det elektroniska konossementet hanteras besittningsövergången via Bolero och essDOCS genom att registreringen av ägaren till konossementet, och således även godset, uppdateras efter att ett elektroniskt meddelande om åtgärden har skickats från överlåtaren via systemen. Integriteten hos ett meddelande säkerställs genom att det för varje registrerad användare har utfärdats en så kallad privat nyckel och genom att avsändaren tillfogar en elektronisk signatur till meddelandet. Genom dessa tekniska säkerhetsåtgärder kan informationen i meddelandet krypteras och systemen kan tillgodose att meddelandet inte kan läsas av någon obehörig. En liknande lösning tillämpas av e-titleTM där konossementet tillsammans med en elektronisk titel överlåts genom att programvaran validerar överlåtarens behörighet och skapar ett indossament som förses med överlåtarens elektroniska signatur. På samma sätt kan också det elektroniska konossementet återställas till transportören i samband med att godset hämtats ut av mottagaren, vilket kan jämföras med återställandet av ett löpande elektroniskt skuldebrev hos gäldenären efter slutbetalning (21 § SkbrL).

Hanteringen av besittningen samt besittningsövergången av de rättigheter som det elektroniska konossementet representerar liknar alltså det papperslösa system som kontoföringslagen erbjuder. Med hjälp av tekniska lösningar och kryptering har dock ytterligare säkerhetsanordningar vidtagits inom de ovan redovisade systemen. På så vis erbjuder dessa system en högre grad av säkerhet när det gäller att fastställa att det faktiskt är den behörige innehavaren som initierar överlåtelsen av ett konossement.

För att skuldebrevslagens skyddsintressen, enligt vad Högsta domstolen redogjorde för i NJA 2017 s. 769, till fullo ska anses ha garanterats krävs förmodligen också att anteckningar om bland annat delbetalningar som gäldenären gjort kan påföras det elektroniska skuldebrevet och

inte med enkelhet sedan avlägsnas därifrån (21 § SkbrL). Att göra ändringar i ett elektroniskt konossement efter dess utfärdande framstår som möjligt när den elektroniska handlingen hanteras av antingen Bolero eller essDOCS. Samma tekniska procedur tillämpas då för ett meddelande om ändring som för ett meddelande om överlåtelse.¹²⁵ Om detsamma är möjligt via e-titleTM framstår inte som helt klart. Programvaran fokuserar framförallt på en säker överlåtelse av titeln till det elektroniska konossementet.¹²⁶ I och med att e-titleTM kan skapa såväl en elektronisk titel som ett indossament framstår det dock inte som helt främmande att en liknande programvara skulle kunna upprätta en anteckning om delbetalning som kan tillfogas den elektroniska handlingen. Skulle ett liknande system användas för att hantera ett löpande elektroniskt skuldebrev borde det vara den formellt legitimerade borgenären som kan upprätta en anteckning om sådan delbetalning som gäldenären gjort. Genom att handlingen i samband med det förses med borgenärens elektroniska signatur borde eventuella förändringar av handlingen som sker efteråt kunna upptäckas.¹²⁷

Samtliga av de tre presenterade system grundar sig på avtalsrättsliga arrangemang. Systemen kan dock inte rakt av tillämpas på löpande elektroniska skuldebrev. Bolero och essDOCS metod för överföringen av rättigheterna som är kopplade till innehavet av ett konossement, nämligen novation av kontraktet, skulle inte lämpa sig för löpande skuldebrev i och med att det skulle sätta invändningsrätten (15 § SkbrL) ur spel. Inom sjörätten saknar det egentligen betydelse i och med att en förvärvare av ett konossement ändå inte får bättre rätt än vad överlåtaren hade till godset.¹²⁸ När ett elektroniskt konossement överläts via e-titleTM skapas istället ett indossament för överlåtelsen, en metod som även används inom skuldebrevsrätten. Tillämpat på ett löpande elektroniskt skuldebrev skulle proceduren dock medföra att endast orderskuldebrev skulle kunna upprättas i elektronisk form. Fastän varken Bolero, essDOCS eller e-titleTM skulle lämpa sig att rakt av användas för en elektronisk hantering av löpande skuldebrev framgår det från redogörelsen av dessa system att besittningen av en löpande handling kan hanteras på elektronisk väg. Förmodligen finns det alltså möjligheter att på teknisk

¹²⁵ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹²⁶ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 5 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹²⁷ Det framstår åtminstone inte som omöjligt om man utgår från att den elektroniska signaturen kan validera handlingens autenticitet från underskriftstillfället, se avsnitt 2.1 samt föregående avsnitt 3.2.3.1–2 angående Bolero, essDOCS och e-titleTM:s användning av elektroniska signaturer.

¹²⁸ Wilson, 2010, s. 132.

väg uppfylla de förutsättningar som Högsta domstolen ställde upp i NJA 2017 s. 769, även om det krävs att ett system anpassat för just löpande skuldebrev först utvecklas.¹²⁹

3.3 Praktiska frågeställningar att fundera över kring dessa två alternativ

För att kunna säkerställa besittningen av en elektronisk handling är registreringen av samtliga rättigheter som är kopplade till den aktuella handlingen central inom såväl kontoföringslagens papperslösa system för att hantera bland annat skuldförbindelser, som inom de tekniska system som ovan presenterats för att hantera elektroniska konossement. När det gäller kontoföringslagen har ett sådant registreringsförfarande reglerats genom lagstiftning medan den internationella sjörätten erbjuder en annan lösning, nämligen att regelverk som endast utformas teknikneutralt för att sedan låta marknaden arbeta fram de praktiska delarna. Rotterdamreglerna, se art. 9, förutsätter endast att samtliga berörda parter samtyckt till användningen av ett elektroniskt konossement och sätter sedan upp särskilda villkor som parternas avtal måste reglera. De lösningar som hittills arbetats fram på marknaden, och som bygger på en multilateral avtalskonstruktion, framstår även fungera på ett tillfredsställande sätt. Till åtminstone maj 2017 verkar nämligen giltigheten av elektroniska konossement inte ha varit föremål för tvist.¹³⁰

Angående båda dessa alternativ ter sig dock vissa aspekter som mindre lämpliga ur ett praktiskt perspektiv. Eventuell kontoföring av ett elektroniskt skuldebrev skulle nämligen förutsätta att det är gäldenären som ingår avtal med värdepapperscentralen, se 4 kap. 4 § kontoföringslagen. Mot bakgrund av att löpande skuldebrev används till stor del inom bankernas låneverksamhet och särskild i samband med bolån kan det antas att det särskilt är inom denna marknad som löpande elektroniska skuldebrev skulle komma att användas.¹³¹ Det kan därför ifrågasättas vilken genomslagskraft besittningshanteringen av elektroniska skuldebrev genom kontoföringslagen skulle ha om det är gäldenären som måste initiera en elektronisk hantering. I NJA 2010 s. 467 framgick att det framförallt varit marknadsaktörerna inom kreditväsendet som åstadkommit de förändrade betalningsrutinerna beträffande löpande skuldebrev. I och med att det förmodligen också är framförallt dessa aktörer som bedriver handel med löpande

¹²⁹ Jfr Frey, 2018, s. 54 som kommer fram till liknande slutsats.

¹³⁰ Tan & Starr, UK P&I Club, s. 7 [https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

¹³¹ I NJA 2017 s. 769 var de fråga om ett skuldebrev som utfärdats i samband med kreditgivning till en privatperson. Jämför även Munukka/Rosqvist, 2016, s. 20 och 101 med Yttrande av Svenska Bankföreningen i NJA 2010 s. 467.

skuldebrev kan det antas att intresset är större hos just dem att åstadkomma en papperslös hantering än vad det är hos den enskilde gäldenären, särskilt när denne utgör en fysisk person. Det framstår därför rimligt att anta att en marknad för löpande elektroniska skuldebrev skulle kunna utvecklas på ett mer effektivt sätt om initiativet för en papperslös hantering inte läggs enbart på gäldenären.

Angående det sjörättsliga alternativet är konsekvensen av att system som Bolero, essDOCS och e-titleTM baseras på multilaterala avtalskonstruktioner att systemen stänger ute parter som inte utgör användare. För att det ska vara praktiskt lönsamt att ansluta sig till ett system krävs att åtminstone ett flertal av marknadens aktörer ansluter sig till samma system, annars kommer en transaktion ändå inte kunna hållas helt elektronisk. När det gäller löpande skuldebrev behöver alltså både den aktuella gäldenären och borgenären vara anslutna till samma system. Därutöver hade det även varit att föredra att också ett antal potentiella framtida borgenärer är anslutna till systemet för att den första borgenären ska ha någon reell möjlighet att låta skuldebrevet löpa vidare elektroniskt. Precis som när det gäller en tillämpning av kontoföringslagen på elektroniska skuldebrev skulle eventuellt denna typ av slutna avtalsbaserade system kunna vålla viss praktisk problematik. Det framstår eventuellt som tveksamt att gäldenären, särskilt när denne utgör en fysisk person alternativt ett mindre företag, på eget initiativ skulle ansluta sig till ett sådant system i och med att utfärdandet av löpande skuldebrev förmodligen inte innebär en vardagsrutin.

Ett avtalsarrangemang erbjuder dock eventuellt även lösningen på denna eventuella praktiska problematik. I samband med kreditgivningen skulle eventuellt borgenären och gäldenären kunna avtala om, samt i lånevillkoren föra in, att båda parterna ska ansluta sig till ett hanteringssystem, likt Bolero, essDOCS eller e-titleTM, hos en specifik systemtillhandahållare (förslagsvis den som kreditgivaren regelmässigt använder sig av) för att kunna använda sig av ett löpande elektroniskt skuldebrev. Parterna borde även kunna avtala om att eventuella kostnader för att ansluta sig till det särskilda hanteringssystemet ska täckas av en särskild part. På så vis skulle kreditgivaren kunna initiera ett elektroniskt utfärdande av det löpande skuldebrevet.¹³² Vid kreditgivningen kommer förmodligen den enskilde gäldenären oftast följa bankens lånerutiner och för att en papperslös hantering av löpande skuldebrev genom

¹³² Det skulle till exempel innebära mindre administrativt arbete för kreditgivaren, vilket utifrån de redan förändrade bankrutinerna på marknaden verkar vara önskvärt, jfr Ytranden av Svenska bankföreningen och Finansbolagens förening i NJA 2010 s. 467.

elektroniska handlingar ska kunna implementeras är det därför rimligt att marknadens kreditgivare blir de aktörer som ges möjlighet att utveckla sina rutiner efter ett papperslöst alternativ.

4 Kan en fordran som grundar sig på ett löpande elektroniskt skuldebrev verkställas?

4.1 En fråga om lagtolkning

I NJA 2017 s. 769 noterade Högsta domstolen att om en elektronisk fordran bedöms utgöra ett löpande skuldebrev så uppkommer frågan om verkställighet måste nekas mot bakgrund av att något original inte finns att ge in till Kronofogden.¹³³ I och med att domstolen landade i att den i målet aktuella handlingen inte utgjorde ett löpande skuldebrev fanns det dock ingen anledning att pröva frågan om verkställighet utifrån de utsökningsrättsliga bestämmelserna.¹³⁴

Lagtexten i 2 kap. 2 § 2–3 st. UB stadgar att den som söker verkställighet av en fordran som grundar sig på ett löpande skuldebrev ska lämna in skuldebrevet i original i samband med ansökan. Vid utbetalningar ska nämligen iakttas vad som i allmänhet gäller för en borgenär att återställa ett löpande skuldebrev, 13 kap. 17 § UB. Vidare är Kronofogden skyldig att göra anteckningar om att betalning har skett på skuldebrevet samt vid slutligt infriande av skulden, återlämna skuldebrevet till gäldenären, 13 kap. 21 § 1 st. utsökningsförordningen. Dessa regler korresponderar alltså med skyddsregeln i 21 § SkbrL.

Vid fastställande av lagtextens innebörd utgör den språkliga lydelsen utgångspunkten. Att tolka lagtexten utifrån sin ordalydelse brukar även benämnas som objektiv tolkning alternativt bokstavstolkning.¹³⁵ Från ordalydelsen i 2 kap 2 § 2–3 st. UB framgår ingen åtskillnad mellan löpande skuldebrev som upprättats i pappers- eller elektronisk form. Istället uttrycks ett generellt tillämpningsområde över sådana skuldebrev som kan kategoriseras som löpande. Beträffande en elektronisk handling kan ett original exemplar inte urskiljas från eventuella kopior. Istället är det endast handlingens originalinnehåll som kan säkerställas.¹³⁶ En rent objektiv tolkning av bestämmelsen i 2 kap. 2 § 2–3 st. UB medför således att verkställighet måste nekas när en fordran grundar sig på ett löpande skuldebrev i elektronisk form eftersom

¹³³ NJA 2017 s. 769, p. 4.

¹³⁴ Se NJA 2017 s. 769, p. 13–14.

¹³⁵ Lehrberg, 2018, s. 142 samt Zetterström, 2017, s. 88.

¹³⁶ De tekniska förutsättningarna för elektroniska handlingar har förklarats i avsnitt 2.1.

en sådan handling inte kan ges in i original. Det är denna tolkning som Kronofogden synes ha gjort med slutsatsen att ett löpande skuldebrev i elektronisk form inte kan läggas till grund för ett verkställighetsbeslut.¹³⁷ I sin tur medför en sådan tolkning att ett löpande elektroniskt skuldebrev i praktiken kan bli värdelös om gäldenären inte frivilligt gör rätt för sig.

I ett tillägg för egen del till NJA 2017 s. 769 uttryckte dåvarande JustR Stefan Lindskog att han ansåg att 2 kap. 2 § UB samt 13 kap. 21 § utsökningsförordningen i fråga om verkställighet av elektroniska löpande handlingar borde tolkas och tillämpas med utgångspunkt från sitt syfte.¹³⁸ Vad Lindskog verkar föreslå är en teleologisk lagtolkning av de utsökningsrättsliga bestämmelserna istället för en strikt tolkning utifrån ordalydelsen. En teleologisk tolkningsmetod ser till ändamålet med en viss reglering.¹³⁹ Vid fastställande av lagregelns ändamål kan ledning sökas i förarbetena efter eventuella uttalanden angående ändamålet alternativt syftet med den särskilda bestämmelsen. Med lagregelns syfte avses den funktion som regeln vid sin tillkomst var avsedd att fylla.¹⁴⁰ För att fastställa lagregelns ändamål behöver en se till vilka effekter som eftersträvas med bestämmelsen och som nås i så kallade *klara fall*.¹⁴¹ Med klara fall avses sådana fall som utan tvekan passar under lagtextens ordalydelse och där inte heller omständigheterna i övrigt föranleder tvekan kring om det verkligen är lämpligt från ändamålssynpunkt att tillämpa lagregeln på det aktuella fallet.¹⁴² Lagregelns ändamål kan alltså i enkelhet beskrivas som den funktion som bestämmelsen kan antas fylla i samhället, dock med beaktande av övriga etablerade värderingar i rättsordningen.¹⁴³

En ändamålsenlig tolkning av de utsökningsrättsliga bestämmelserna menar Lindskog i praktiken skulle innebära att kravet på ingivande av handlingen i original respektive påtecknande av anteckning ersätts av ett krav på sådan informationshantering som skyddar gäldenären mot att skulden infrias flera gånger.¹⁴⁴ Alltså, samma krav som ställs på det elektroniska skuldebrevet för att det ens ska kunna likställas med ett löpande skuldebrev. Gäldenärens möjlighet att skydda sig mot dubbla infrianden av skulden, vilket 21 § SkbrL avser att garantera, framstår enligt Lindskog vara ändamålet med att det löpande skuldebrevet ska ges

¹³⁷ Rättslig promemoria (832 15599-14/121) av Kronofogden, daterad 2015-05-19.

¹³⁸ NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 3.

¹³⁹ Lehrberg, 2018, s. 266.

¹⁴⁰ Lehrberg, 2018, s. 268.

¹⁴¹ Lehrberg, 2018, s. 267 f. samt Zetterström, 2017, s. 89.

¹⁴² Ekelöf, 2016, s. 105, samt Lehrberg, 2018, s. 266.

¹⁴³ Lehrberg, 2018, s. 267 f.

¹⁴⁴ NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 3.

in i original enligt 2 kap. 2 § 2–3 st. UB. Lindskogs tolkning av bestämmelsens ändamål framstår som rimlig utifrån en läsning direkt av lagtexten varifrån det framgår att ett löpande skuldebrev, alternativt annan handling ”vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller påkalla fullgörande av annan förpliktelse”, ska lämnas in i original vid ansökan om verkställighet.

När ändamålet har fastställts kan en bedömning göras av fall som av någon anledning framstår som problematiska eller svåra, så kallade *säregna fall*.¹⁴⁵ Bedömningen av en lagregel inom ett säreget fall bör göras så att utgången bidrar till att uppfylla samma helhetsresultat som reglering är avsedd att åstadkomma i klara fall.¹⁴⁶ Vid en tolkningssituation där det är osäkert om den aktuella situationen faller inom bestämmelsens ordalydelse får en, utifrån det fastslagna ändamålet, ta ställning till om den aktuella bestämmelsen ska tillämpas *restriktivt* eller *extensivt*. Om den aktuella situationen i och för sig faller inom bestämmelsens språkliga lydelse förutsätter ett eventuellt *reduktionsslut*¹⁴⁷ att det i den aktuella situationen föreligger så speciella omständigheter att tillämpningen av bestämmelsen skulle motverka dess ändamål eller i vart fall inte tillgodose det.¹⁴⁸

Från den språkliga lydelsen av lagtexten i 2 kap. 2 § 2–3 st. UB framgår det inte att det skulle vara fråga om en viss typ av löpande skuldebrev som vid ansökan om verkställighet ska ges in i original. Mot den bakgrunden borde löpande skuldebrev som upprättats i såväl pappers- som elektronisk form omfattas av stadgandets språkliga lydelse. Det bör alltså inte bli fråga om en restriktivt alternativt extensiv tolkning av bestämmelsen eftersom tolkningssituationen faktiskt rör ett löpande skuldebrev. Eftersom situationen faller inom bestämmelsens ordalydelse bör det vara fråga om väldigt speciella omständigheter för att det ska bli aktuellt med ett reduktionsslut utifrån en ändamålsenlig tolkning.

Utifrån Lindskogs tillägg verkar han ge uttryck för att verkställighet av fordringar som grundar sig på löpande elektroniska skuldebrev eventuellt skulle kunna godkännas utifrån samma förutsättningar som ställs upp för själva erkännandet av en elektronisk handling som ett löpande

¹⁴⁵ Ekelöf, 2016, s. 102 f. samt Lehrberg s. 268.

¹⁴⁶ Ekelöf, 2016, s. 104 samt Lehrberg, 2018, s. 269.

¹⁴⁷ Med reduktionsslut avses att domstolen avstår från tillämpningen av en lagbestämmelse trots att det aktuella fallet egentligen faller inom bestämmelsens tillämpningsområde, se Ekelöf, 2016, s. 101.

¹⁴⁸ Ekelöf, 2016, s. 105.

skuldebrev i sig.¹⁴⁹ En sådan tolkning framstår inte som helt orimlig mot bakgrund av att de utsökningsrättsliga bestämmelserna korresponderar mot de i skuldebrevslagen. Om den elektroniska handlingen har upprättats på ett sådant sätt att skuldebrevslagens skyddsintressen uppfylls och garanteras, skulle det alltså enligt Lindskogs resonemang kunna tänkas att ändamålet med de utsökningsrättsliga bestämmelserna uppfylls fastän lagtextens krav på att det löpande skuldebrevet ska ges in i original åsidosätts. Det blir i så fall inte fråga om ett reduktionsslut i den mening att bestämmelsen inte tillämpas alls. Däremot skulle det innebära att bestämmelsen inte tillämpas fullt ut genom att kravet på ingivande av originalhandlingens modifieras.

En sådan tolkning kan dock ifrågasättas mot bakgrund av att utsökningsbalken i jämförelse med skuldebrevslagen borde kunna sägas vara av mer tvångsmässig karaktär. Frågan om verkställigheten aktualiseras enbart om den förpliktade inte självmant gör rätt för sig och själva verkställandet innebär då ett tvångsmässigt genomförande av den ouppfyllda förpliktelsen. Det bör i sammanhanget också påminnas om att denna frågeställning aldrig blev föremål för Högsta domstolens prövning i NJA 2017 s. 769. Vad som egentligen kan sägas om de faktiska möjligheterna att meddela verkställighet av en fordran som grundar sig på ett löpande elektroniskt skuldebrev är inte mer än vad som framgår av lagtexten. Kronofogden kommenterade Högsta domstolens avgörande strax efter att det hade meddelats, men tar inte upp frågan om verkställighet av ett elektroniskt skuldebrev som uppfyller de omdiskuterade skyddsintressena och som således skulle vara att betrakta som löpande.¹⁵⁰ I skrivande stund lämnar dock Kronofogden på sin hemsida informationen att verkställighet inte kan meddelas för ett löpande skuldebrev i elektronisk form.¹⁵¹ Det råder alltså fortsatt osäkerhet kring hur sådana handlingar ska bedömas inom verkställighetsförfarandet. Lindskogs tillägg har inte prejudicerade verkan utan uttrycker endast hans förslag till hur rättstillämpningen eventuellt skulle kunna närma sig den återstående verkställighetsproblematiken utifrån dagens utsökningsrättsliga regelverk. Lindskog avslutar också sitt resonemang kring en teleologisk tolkning av de utsökningsrättsliga reglerna med att konstatera att en sådan tolkning helst bör undvikas och att den utsökningsrättsliga regleringen istället borde anpassas på ett sådant sätt att den görs teknikneutral.¹⁵²

¹⁴⁹ Se NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 3.

¹⁵⁰ Rättsfallskommentar av Kronofogden, daterad 2017-11-20.

¹⁵¹ Kronofogdens hemsida[<https://www.kronofogden.se/Ansokaomverkstallighet.html>] 2018-12-17.

¹⁵² NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 5.

4.2 *Tolkningsfrågan i relation till möjligheterna att besitta det elektroniska skuldebrevet*

Om Högsta domstolen i ett senare avgörande skulle acceptera en teleologisk tolkning av den utsökningsrättsliga regleringen kommer verkställighetsförfarande snarast handla om hur den sökande borgenären ska kunna visa att den elektroniska handlingen upprättats på ett sådant sätt att lagstiftningens ändamål och skyddsintressen har tillgodosetts, samt hur Kronofogden ska kunna kontrollera detsamma.¹⁵³ Saken har i korthet kommenteras av Lindskog utifrån de i NJA 2017 s. 769 nämnda möjligheterna att eventuellt nyttja antingen kontoföringslagen eller ett avtalsarrangemang för att göra det elektroniska skuldebrevet löpande.¹⁵⁴

Beträffande kontoförda skuldförbindelser menar Lindskog att det i så fall förmodligen skulle åligga Kronofogden att i enlighet med 4 kap. 19 § 2 p. kontoföringslagen se till att registrering sker vid verkställd utbetalning av kapitalbelopp eller ränta.¹⁵⁵ Att registreringen om slutbetalning även kvarstår i avstämningsregistret skulle i så fall också behöva tillgodoses för att gäldenären skulle uppnå fullständigt skydd enligt 21 § SkbrL. Genom kontoföring av den elektroniska handlingen skulle även Kronofogden kunna kontrollera den sökande borgenärens behörighet att göra gällande skuldebrevet genom att kontrollera vem som i avstämningsregistret är registrerad som ägare av skuldförbindelsen.

Om det vore möjligt att likställa elektroniska handlingar med löpande skuldebrev genom avtalsarrangemang, likt vad som är möjligt enligt Rotterdamreglerna, menar Lindskog att det däremot skulle kunna förhålla sig på så vis att Kronofogden saknar rättslig eller praktisk möjlighet att efter infriande av skuldebrevet vidta någon åtgärd som skulle göra att negotiabiliteten upphör.¹⁵⁶ Skulle så vara fallet menar Lindskog att det då borde det ankomma på den sökande borgenären att visa att den elektroniska handlingen har frångåtits sina löpande egenskaper för att få rätt till verkställighet.¹⁵⁷

Brukligt är att en förändring av den rättsliga statusen hos ett avtal i första hand är upp till avtalsparterna att åstadkomma. Det skulle kunna tänkas vara anledningen till Kronofogdens eventuellt bristande behörighet att efter slutbetalning av en skuld vidta någon åtgärd som frántar

¹⁵³ NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 3–4.

¹⁵⁴ NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 4.

¹⁵⁵ NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 4.

¹⁵⁶ NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 4.

¹⁵⁷ NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 5.

det löpande elektroniska skuldebrevet sin löpande karaktär. Utifrån utformningen av Rotterdamreglerna så räcker dock inte enbart samtycke från båda parterna för att möjliggöra användningen av ett elektroniskt konossement. Enligt art. 9 måste parterna därutöver komma överens om sådana avtalsvillkor som gör det möjligt att bland annat kontrollera besittningen av konossementet vid överlåtelser. Detsamma skulle gälla i ett skuldebrevsrättsligt förhållande. Enbart ett avtal mellan borgenären och gäldenären skulle inte innebära att det elektroniska skuldebrevet kategoriseras som löpande. Kontrollen över fordringsförhållandet måste fortfarande kunna garanteras, vilket exempelvis skulle kunna ske genom att parterna väljer att använda sig av någon form av tekniskt hanteringssystem likt Bolero, essDOCS eller e-titleTM. Enbart avtalet i sig kan alltså inte göra den elektroniska handlingen löpande utan avgörande är hur besittningsfrågan hanteras inom avtalet.

Inom samtliga av de tekniska hanteringssystemen som presenterats i uppsatsen är det en förutsättning att samtliga av transporttransaktionens parter är anslutna till samma system för att transaktionen ska kunna hållas helt pappersfri. Att skicka det elektroniska konossementet mellan olika system framstår inte heller som ett alternativ (vilket förmodligen beror på kommersiella skäl snarare än tekniska). Den slutenhet som följer dessa typer av system är problematisk när frågan om verkställighet övervägs. Till exempel skulle det kunna innebära att Kronofogden också måste vara ansluten till samma system som borgenären och gäldenären använt sig av för att kunna hantera det löpande elektroniska skuldebrevet under verkställighetsförfarandet, samt därefter även återlämna det i elektronisk form till gäldenären efter slutbetalning. Alternativet är det som Lindskog spekulerar kring, nämligen att Kronofogden i samband med ansökan om verkställighet får kontrollera vilken information som finns registrerad hos systemtillhandahållaren samt i samband med slutbetalning, även kontrollera att borgenären tillsett att denna nya information också har registrerats.¹⁵⁸

4.2.1 Ett alternativt förslag

Skulle verkställighetsfrågan kunna lösas genom att borgenären inför ansökan om verkställighet ersätter det löpande elektroniska skuldebrev med ett löpande skuldebrev i pappersform? Inom såväl Bolero, essDOCS som e-titleTM har det utarbetats mekanismer som gör det möjligt att när som helst under transporttransaktionen ersätta det elektroniska konossementet med en pappersversion. Vid överlåtelse av det elektroniska konossementet registreras överlåtelserna av

¹⁵⁸ NJA 2017 s. 769, JustR Stefan Lindskogs tillägg, p. 4.

systemet vilket hindrar överlåtare från att därefter kunna förfoga över handlingen.¹⁵⁹ På samma sätt borde ett kommando att det löpande elektroniska skuldebrevet ska utfärdas i pappersform kunna registreras av systemet och medföra att borgenären inte längre kan förfoga över den elektroniska informationen. Skillnaden gentemot en vanlig utskrift av den elektroniska handlingen skulle vara att informationen inte längre går att förfoga över på elektronisk väg och pappershandlingen blir då det enda av sitt slag. Kronofogden skulle då i sin tur kunna förse handlingen med anteckning om delbetalning eller återlämna det till gäldenären i fysisk form vid slutbetalning i enlighet med 13 kap. 21 § 1 st. utsökningsförordningen. Genom att ansluta sig systemtillhandahållarens multilaterala avtalet har parterna dessutom redan från början acceptera att hanteringen av handlingen kan komma att övergå från elektronisk form till pappersform på den behörige innehavarens initiativ. Visserligen innebär ett sådant förfaringssätt att verkställighetsförfarandet inte kan hållas teknikneutralt men förslaget hade eventuellt kunnat fungera som ett alternativ som åtminstone bättre skulle kunna tillgodose intresset av teknikneutralitet.

5 Löpande skuldebrev i elektronisk form – ja, nej eller kanske?

5.1 Det aktuella rättsläget

Från 11 § SkbrL framgår inte något uttryckligt hinder mot att utfärda ett löpande skuldebrev i elektronisk form. Från bestämmelsens ordalydelse framgår enbart att skuldebrev som ställts ut till innehavaren alternativt till viss man eller order ska betraktas som löpande skuldebrev. Lagtexten uppställer alltså inte några praktiska krav på skuldebrevet och gör inte heller någon skillnad på dess eventuella form. Bestämmelsen i 11 § SkbrL synes således tillämplig även på en elektronisk fordran under förutsättningen att den utgör en ensidig, till det yttre fristående, skriftlig utfästelse att erlagga penningbelopp samt har utformats som ett innehavar- eller orderpapper. Att någon åtskillnad inte gjorts direkt i lagtexten måste dock ses mot bakgrund av att skuldebrevslagen stiftades och trädde i kraft under 1930-talet, när det inte var aktuellt att upprätta ett skuldebrev på något annat medium än ett pappersark.

INJA 2017 s. 769 ställer Högsta domstolen, utöver vad som framkommer från 11 § SkbrL, upp praktiska kriterier som en elektronisk fordran måste uppfylla för att kunna likställas med ett löpande skuldebrev. Utöver att fordran till sin språkliga lydelse framstår som ett löpande

¹⁵⁹ För en fullständig redogörelse av systemen Bolero, essDOCS och e-titleTM gå tillbaka till avsnitt 3.2.3.1–2.

skuldebrev och i övrigt uppfyller lagmotivens kriterier för vad som i sig utgör ett skuldebrev, krävs att den elektroniska handlingen också kan garantera kontrollen över det fordringsförhållande som skuldebrevet representerar. I praktiken handlar det om att hitta en lösning som funktionellt svarar mot fysisk besittning samt gör att fordran finns tillgänglig för påskrift av anteckningar som inte med lätthet sedan kan avlägsnas. Den elektroniska fordran måste alltså hanteras på ett sådant sätt att skuldebrevslagens, och särskild gäldenärens (21 § SkbrL), skyddsintressen uppfylls.

I vissa sammanhang är redan idag är en papperslös hantering av löpande skuldebrev möjlig enligt 4 kap. 3 § kontoföringslagen. Vid kontoföring av skuldförbindelser jämställs registrering med besittning, 6 kap. 5 § kontoföringslagen. Överlåtelser av äganderätten till skuldförbindelsen samt betalning av skulden ska registreras, 4 kap. 19 § 2 p. kontoföringslagen, och på så vis ges emittenten (gäldenären) ett motsvarande skydd som i 21 § SkbrL. Kontoföringslagen är utformad i likhet med skuldebrevslagens bestämmelser och således kan skuldebrevslagens skyddsintressen tillvaratas vid kontoföring. Såsom själva registreringsförfarandet idag är utformat skulle dock vissa problem uppstå angående registreringen av en elektronisk fordran i avstämningsregistret. Det medför att kontoföringslagen snarare framstår som ett substitut för upprättandet av ett elektroniskt skuldebrev, alltså som ett alternativt sätt för att åstadkomma ett papperslöst löpande skuldebrev.

År 2008 antogs den sjörättsliga FN-konventionen, de så kallade Rotterdamreglerna, vilken undertecknades av Sverige år 2011. Konventionen har ännu inte trätt i kraft men bland annat i Sverige har lagstiftningsprocessen påbörjats för ett eventuellt tillträde till konventionen. Rotterdamreglerna är tillämpliga på så kallade konossement, ett slags transportdokument som tack vare sin karaktär som en löpande handling kan liknas vid ett löpande skuldebrev. Vad som är intressant med Rotterdamreglerna är att konventionen utformats utifrån teknikneutralitet vilket innebär att ett konossement i elektronisk form jämställs med ett i pappersform. För användningen av ett elektroniskt konossement förutsätts samtycke föreligga mellan parterna samt vissa avtalsvillkor som bland annat reglerar frågan om besittning och överlåtelse av den elektroniska handlingen.

Trots att konventionen inte trätt i kraft har det redan börjat utvecklas tekniska system avsedda för att hantera elektroniska konossement. Särskilt tre system, Bolero, essDOCS och e-titleTM, har framstått som mer utvecklade och allmänt accepterade på området. Tillgången till dessa

systemen bygger på en multilateral avtalskonstruktion som samtliga användare måste ansluta sig till. Genom tekniska processer som innefattar bland annat registrering och kryptering möjliggör systemen för att det elektroniska konossementet endast kan innehas av en part i taget samt säkra överlåtelser. Samtliga processer registreras och på så vis kan statusen hos det elektroniska konossementet samt behörigheten hos den aktuella innehavaren kontrolleras och garanteras. Ur ett skuldebrevsrättsligt perspektiv bör likande systemen kunna se till att skuldebrevslagens skyddsintressen kan garanteras under förutsättningen att det också är möjligt att påföra anteckningar om delbetalning på det elektroniska skuldebrevet. När det gäller systemen som utvecklats för att hantera elektroniska konossement förutsätts att samtliga av transaktionens parter är registrerade till samma system. Önskar innehavaren överlåta konossementet till någon som inte är ansluten till det särskilda systemet är det dock möjligt att ersätta det elektroniska konossementet med ett papperskonossement och transaktionen övergår då till att behandlas enligt traditionella rutiner.

Fastän det ser ljust ut vad gäller möjligheten för en teknikneutral tillämpning av skuldebrevslagen återstår frågan om det i nästa led blir möjligt att meddela verkställighet av en fordran som grundar sig på ett löpande elektroniskt skuldebrev. Vad som ger upphov till problematik är framförallt ordalydelsen i 2 kap. 2 § 2–3 st. UB, som föreskriver att det löpande skuldebrevet ska ges in i original i samband med ansökan om verkställighet. För en elektronisk handling kan nämligen inte ett elektroniskt original identifieras utan endast ett originalinnehåll. Handlingens originalinnehåll valideras genom att förses med en elektronisk signatur som kan skydda dokumentet så att eventuella ändringar som sker därefter går att upptäcka. Verkställighetsfrågan har än så länge inte blivit föremål för prövning av Högsta domstolen och vad en således har att utgå från är lagtexten, vilken inte gör skillnad på löpande skuldebrev som upprättats i antingen pappers- eller elektronisk form. Den utsökningsrättsliga lagstiftningen medför i dagsläget att den som får ett löpande elektroniskt skuldebrev utfärdats till sig riskerar att stå med en värdelös fordran om verkställighet inte kan meddelas och gäldenären väljer att inte frivilligt göra rätt för sig. I praktiken torde det medföra att löpande skuldebrev tills vidare inte i någon större utsträckning kommer att utfärdas i elektronisk form.

5.2 Några avslutande ord

I NJA 2017 s. 769 framkom att skuldebrevslagen kan tillämpas teknikneutralt. Utifrån domstolens resonemang framstår det alltså inte nödvändigt att förändra skuldebrevslagen. I

dagsläget krävs det framförallt mer information kring hur kraven på informationshantering som Högsta domstolen ställt upp också i praktiken ska kunna uppfyllas av en elektronisk fordran.

En förändring av skuldebrevslagen där jämförbarheten mellan löpande skuldebrev i pappers- och elektronisk form klargörs och där Högsta domstolens krav på informationshanteringen preciseras hade dock medfört större klarhet och färre frågetecken. Ett sådant utformande påminner om hur Rotterdamreglerna har skrivits. Genom en förhållandevis neutral lagstiftning ges utrymme för att låta marknaden utveckla alternativa lösningar för själva hanteringen av det elektroniska skuldebrevet. Kontoföringslagen skulle eventuellt kunna ge en lagreglerad lösning, under förutsättningen att den omarbetas och anpassas för registrering av redan utfärdade elektroniska skuldebrev. Alternativt skulle ny lagstiftning kunna stiftas med kontoföringslagen som förebild men som helt anpassas till förutsättningarna som gör sig gällande för elektroniska skuldebrev. En anpassning av kontoföringslagen utesluter inte heller att skuldebrevslagen hålls neutral för att fortfarande möjliggöra för framväxten av elektroniska hanteringssystem på den kommersiella marknaden.

För att undvika att stifta lag som sedan inte får praktisk genomslagskraft borde eventuellt en lagstiftningsprocess avvaktas tills utvecklingen beträffande olika alternativ som svarar mot fysisk besittning av löpande skuldebrev har kommit längre. En påbörjad lagstiftningsprocess skulle dock kunna utgöra ett incitament för kommersiella aktörer att påbörja arbetet med att utveckla liknande system som Bolero, essDOCS och e-titleTM. Högsta domstolens avgörande skulle visserligen på egen hand kunna tolkas som ett startskott för att börja förbereda inför en kommande framtid med löpande elektroniska skuldebrev. Oklarheterna beträffande möjligheterna att verkställa sådana skuldebrev medför dock att osäkerhetsmoment ännu kvarstår. Oavsett vilken väg som rättsbildningen tar bör eventuell lagstiftning åtminstone utformas så att initiativet till att använda sig av ett löpande elektroniskt skuldebrev istället för ett pappersskuldebrev inte läggs enbart på gäldenären.

Frågan om verkställighet kan meddelas avseende ett löpande elektroniskt skuldebrev har som sagt ännu inte prövats av Högsta domstolen. I ett tillägg till domskälen i NJA 2017 s. 769 har däremot tidigare JustR Stefan Lindskog föreslagit att även denna fråga, i avsaknad av en förändrad utsökningsrättslig lagstiftning, i sådana fall borde avgöras utifrån ändamålet för de *utsökningsrättsliga* bestämmelserna. I och med att ordalydelsen i 2 kap. 2 § 2–3 st. UB inte medför något hinder för att tillämpas på löpande skuldebrev i elektronisk form skulle en sådan

teleologisk tolkning som Lindskog föreslår åtminstone innebära att bestämmelsens innebörd modifieras. Avgörande skulle bli att kontrollera informationshanteringen samt garantera gäldenärsskyddet istället för att lämna inte en originalet av en fysisk skuldebrevshandling. En sådan tolkningsmetod skulle följa det mönster som Högsta domstolen arbetat fram i såväl NJA 2010 s. 467 som NJA 2017 s. 769.

Utifrån sin språkliga lydelse framstår det som att 11 § SkbrL borde varit tillämplig även på elektroniska skuldebrev. I NJA 2017 s. 769 väljer dock Högsta domstolen att inte tillämpa bestämmelsen och som skäl lyfts ändamålet med flera av skuldebrevslagens bestämmelser fram vilka knyter an till den fysiska besittningen av det löpande skuldebrev, särskilt 21 § SkbrL som garanterar gäldenärsskyddet. Det slutliga resultatet av Högsta domstolens resonemang, nämligen att den i målet aktuella fordran trots sin utformning inte var att betrakta som ett löpande skuldebrev, skulle kunna tolkas som ett reduktionsslut. Högsta domstolen kan sägas landa i sin slutsats genom just en ändamålsenlig tolkning av det löpande skuldebrevets funktion. Tillvaratagandet av skuldebrevslagens ändamål framstod också som avgörande när Högsta domstolen i NJA 2010 s. 467 utformade hårdare krav på när en förvärvare av ett löpande skuldebrev inom kreditväsendet ska kunna anses ha befunnit sig i god tro i enlighet med 15 § SkbrL.

Hur långt Högsta domstolen kan tolka lagtexten utöver sin ordalydelse utmynnar i en efterföljande fråga om vilken kompetens domstolen egentligen har när det gäller att agera rättsbildare. Att besvara den frågan ryms inte inom denna uppsats. Vad som dock bör beaktas i sammanhanget är att föremål för Högsta domstolens lagtolkning var i både NJA 2010 s. 467 och NJA 2017 s. 769 skuldebrevslagen, alltså civilrättslig lagstiftning. I och med att utsökningsbalken reglerar förfaranden som verkställighet och utmätning, vilka är av mer tvångsmässig karaktär, borde det eventuella tolkningsutrymmet av de utsökningsrättsliga bestämmelserna i allmänhet, och 2 kap. 2 § 2–3 st. UB i synnerhet, krympa.

Möjligheten att upprätta löpande skuldebrev i elektronisk form är enligt Högsta domstolen beroende av att det representerade fordringsförhållandet säkerställs samt att skuldebrevslagens skyddsintressen, särskilt gäldenärens, tillvaratas. Gäldenärens skyddsintressen ligger även bakom ordalydelsen i 2 kap. 2 § 2–3 st. UB, enligt vilken ett löpande skuldebrev ska ges in i original till Kronofogden i samband med ansökan om verkställighet. Högsta domstolens resonemang i NJA 2017 s. 769 innebär att en elektronisk fordran inte kan betraktas som löpande

om inte gäldenärens skyddsintressen har garanterats genom antingen den elektroniska handlingens utformning eller annan kompletterande lösning. För att det ens ska kunna bli fråga om verkställighet av en fordran som grundar sig på ett löpande elektroniskt skuldebrev måste alltså gäldenärens skyddsintressen på något sätt ha tillvaratagits, annars skulle det inte vara fråga om verkställighet av just ett *löpande* elektroniskt skuldebrev. Om gäldenärens skyddsintressen kan tillvaratas på ett alternativt sätt framstår inte omständigheten, att det för en elektronisk handling inte går att urskilja ett original exemplar, som ett rimligt hinder mot att de utsökningsrättsliga bestämmelserna görs om utifrån en teknikneutral utgångspunkt.¹⁶⁰ Likt vad Lindskog slutligen konstaterade i sitt tillägg, menar jag att det därför föreligger ett behov av att se över åtminstone den utsökningsrättsliga lagstiftningen och anpassa den så att en teknikneutral tillämpning blir möjlig. Om ett löpande elektroniskt skuldebrev inte kan verkställas finns det nämligen ingen poäng med att upprätta ett löpande skuldebrev i elektronisk form från början, och i så fall faller de teknikneutrala möjligheterna för löpande skuldebrev helt och hållet.

¹⁶⁰ Jfr dock SOU 2016:81, s. 208 f.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Regeringens propositioner (Prop.)

NJA II 1936.

Prop. 1987/88:108.

Prop. 1993/94:232.

Prop. 1997/98:160.

Statens offentliga utredningar (SOU)

SOU 2016:81 *Ett modernare utsökningsförfarande*, Betänkande av Utsökningsutredningen, Stockholm 2016.

SOU 2018:60 *Tillträde till Rotterdamreglerna*, Betänkande av 2016 års sjölagsutredning, Stockholm 2018.

Offentligt tryck från EU

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU av den 15 maj 2014 om marknader för finansiella instrument och om ändring av direktiv 2002/92/EG och av direktiv 2011/61/EU.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 909/2014 av den 23 juli 2014 om förbättrad värdepappersavveckling i Europeiska unionen och om värdepapperscentraler samt ändring av direktiv 98/26/EG och 2014/65/EU och förordning (EU) nr 236/2012.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster på den inre marknaden och upphävande av direktiv 1999/93/EG.

Rättspraxis

Avgöranden från Högsta domstolen

NJA 2010 s. 467.

NJA 2017 s. 769.

Hovrättsavgöranden

Hovrätten för nedre Norrlands beslut 2016-10-17 i mål nr ÖÄ 1095-15.

Tingsrättsavgöranden

Gävle tingsrätts beslut 2015-01-22 i mål nr Ä 3226-14.

Övrigt

Yttrande av Finansbolagens Förening 2010-01-11 i NJA 2010 s. 467.

Yttrande av Svenska Bankföreningen 2010-01-12 i NJA 2010 s. 467.

Rättslig promemoria (832 15599-14/121) av Kronofogden, daterad 2015-05-19.

Litteratur

Derlén, Mattias; Ingmanson, Staffan; Lindholm, Johan, *Grundläggande EU-rätt*, Första upplagan, Liber, Stockholm, 2015.

Ekelöf, Per Olof; Edelstam, Henrik; Heuman, Lars; Pauli, Mikael, *Rättegång – Första häftet*, Nionde upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Frey, Miriam, *Löpande skuldebrev i elektronisk form – en ljus framtid?* (Examensuppsats inom juristprogrammet), Stockholms universitet, Juridiska institutionen, 2018.

Halvarsson, Andreas; Morin, Tommy, *Elektroniska Signaturer – E-affärer utan elände med identifiering, signering och kryptering*, Första upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2000.

Ihre, Rolf, *Handbok i Sjörätt och närliggande ämnen*, Tredje upplagan, Jure Förlag, Stockholm, 2012.

Kihlman, Jon, Formfrihet, formkrav och kvalificerade elektroniska signaturer, i *Elektronisk signering – en antologi*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, Tionde upplagan, Iusté, Uppsala, 2018.

Mellqvist, Mikael, Elektroniskt rörliga skuldebrev, *Elektronisk signering – en antologi*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Mellqvist, Mikael, *Fordran och skuld*, Tionde upplagan, Iustus, Uppsala, 2015.

Mellqvist, Mikael, Elektroniska skuldebrevs rättsliga karaktär*, i *Juridisk Tidskrift*, nr 4 2017/18, s. 119–133.

Munukka, Jori; Rosqvist, Erik, *Skuldebrevsrätten: en introduktion*, Första upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, Fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Sandström, Torsten, *Svensk aktiebolagsrätt*, Sjätte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.

Tiberg, Hugo; Lennhammer, Dan, *Skuldebrev, växel och check*, Sjunde upplagan, Nordstedts Juridik (Fritzes), Stockholm, 1995.

Tiberg, Hugo; Schelin, Johan; Bernitz, Gudmun; Ihre, Rolf; Tiberg, Oscar; Widlund, Mattias, *Swedish Shipping Law*, Första upplagan, Jure Förlag, Stockholm, 2013.

Wallin, Gösta; Herre, Johnny, *Lagen om skuldebrev m.m. – En kommentar*, Fjärde upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Wilson, John F, *Carriage of Goods by Sea*, Sjunde upplagan, Longman Pearson, Harlow, 2010.

Zetterström, Stefan, *Juridiken och dess arbetssätt – En introduktion*, Tredje upplagan, Iustus, Uppsala, 2017.

Elektroniskt material

Bolero [<http://www.bolero.net/>] 2018-12-20.

E-delegationen, *Elektroniska original, kopior och avskrifter*, 2012 [<http://www.esamverka.se/download/18.7e784787153f0f33aa51c8ac/1464275951331/Elektroniska%20original,%20kopior%20och%20avskrifter.pdf>] 2018-12-05.

eSamverkansprogrammet [<http://www.esamverka.se/om-esam.html>] 2018-12-04.

essDOCS [<https://www.essdocs.com/>] 2018-12-20.

e-title™

[http://www.e-title.net/sol_overview.php] 2018-12-04.

[http://www.e-title.net/etug_what.php] 2018-12-04.

[http://www.e-title.net/sol_faqs.php] 2018-12-04.

[http://www.e-title.net/sol_work_create.php] 2018-12-04.

[http://www.e-title.net/sol_what.php] 2018-12-04.

[http://www.e-title.net/sol_work_send.php] 2018-12-04.

[http://www.e-title.net/sol_work_transfer.php] 2018-12-04.

UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (2010)

[<https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2010>] 2018-12-27.

United Nations Convention on Contracts for the International Carriage of Goods Wholly or Partly by Sea [http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/transport/rotterdam_rules/Rotterdam-Rules-E.pdf] 2018-12-27.

General Assembly Resolution 63/122, United Nations Convention on Contracts for the International Carriage of Goods Wholly or Partly by Sea, A/RES/63/122, (11 December 2008) [undocs.org/A/RES/63/122] 2018-12-05.

International Group of Protection & Indemnity Clubs [<https://www.igpandi.org/about>] 2018-12-05.

Kronofogden [<https://www.kronofogden.se/Ansokaomverkstallighet.html>] 2018-12-17.

Kronofogden, Rättsfallskommentar till NJA 2017 s. 769, daterad 2017-11-20 [https://www.kronofogden.se/download/18.958e8ae16379721b8554dd/1530281600139/Hogst_a_domstolens_dom_den_2_november_2017_rorande_elektroniska_skuldebrev.pdf] 2018-12-05.

Tan, Jacqueline; Starr, Laura, UK P&I Club, *Legal Breafing: Electronic Bills of Lading*, 2017
[https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Documents/2017/Legal_Briefing_e_bill_of_Lading_WEB.pdf] 2018-12-05.

The Swedish Club, Cirkulärskrivelse 2604/2014, Electronic (Paperless) Trading System
[<https://www.swedishclub.com/news-circulars/circulars/p-and-i-circulars/electronic-paperless-trading-systems?query=ELECTRONIC>] 2018-12-05.

The Swedish Club, FAQ-bilagan till Cirkulärskrivelse 2604/2015
[https://www.swedishclub.com/media_upload/files/Circulars/FAQ-electronic-bills-of-lading%202604-2015.pdf] 2018-12-04.